

СЛАВА УКРАЇНІ! ГЕРОЯМ СЛАВА!

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 11/1'2022

(видається з 1994 року)

ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print)

[https://doi.org/10.37634/efp.2022.11\(1\)](https://doi.org/10.37634/efp.2022.11(1))

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 липня 2020 р. № 886 (економічні науки).

Наказ Міністерства освіти і науки України від 24 вересня 2020 р. № 1188 (юридичні науки).

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 р. № 353/10 (облік та аудит).

Реєстраційне свідоцтво КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Префікс doi журналу: 10.37634/efp.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 16 від 15 листопада

2022 р.). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 18.11.2022

Формат 60×84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2022
© "Економіка. Фінанси. Право",
2022

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

GLORY TO UKRAINE! GLORY TO THE HEROES!

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ECONOMICS FINANCES LAW

MONTHLY INFORMATIONAL AND ANALYTICAL JOURNAL

№ 11/1'2022

(issued from 1994)

ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print)

[https://doi.org/10.37634/efp.2022.11\(1\)](https://doi.org/10.37634/efp.2022.11(1))

Journal is included in the list of scientific professional editions of Ukraine, which can be published results of dissertations for the degree of doctor and candidate (PhD).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine № 886 of July 02, 2020 (economic sciences).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine № 1188 on September 24, 2020 (legal sciences).

Order of Audit Chamber of Ukraine № 353/10 on December 21, 2017 (accounting and audit).

Registration Certificate – KV № 21620-11520PR on October 12, 2015.

Journal is awarded the international identification number ISSN 2409-1944 and included in the international Scientometrics base Index Copernicus.

Journal's DOI: 10.37634/efp.

Founders:

Audit firm "Analytik" jointly with the National Academy of Internal Affairs of Ukraine

The papers must pass

selection, internal and external review

Recommended for publication and dissemination through the Internet by the Academic Council of the National Academy of Internal Affairs of Ukraine (Protocol № 16 of November 15, 2022). Full or partial reprint of the

materials of the journal is allowed only with the consent of the editorial office.

The authors are responsible for the selection and presentation of the facts. The content and authenticity of the advertisement is the responsibility of the advertiser.

Signed for print 18.11.2022

Format 60×84/8

Publication – 250 copies

Address of the editorial office: 01001, Kyiv,

Khreshchatyk str., 44

Phones: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Fax: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Web: www.efp.in.ua

*The subject of
publishing*

© "Analytik", 2022
© "Economics. Finances. Law",
2022

Typography: LLC "International Business
Center"

Головний редактор

Левченко Валентина Петрівна, д.е.н., член Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, директор ВПГО «Спілка аудиторів України» (Україна)

Шеф-редактор

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління ПрАТ «Аудиторська фірма "Аналітик»»; Заслужений юрист України (Україна)

Заступник головного редактора

Головач Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, аудитор, заступник директора з наукової роботи Інституту аудиту (Україна)

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бойко Антон Олександрович, к.е.н., доцент кафедри економічної кібернетики, Сумський державний університет (Україна)

Величко Олена Георгіївна, к.е.н., доцент кафедри міжнародних фінансів, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Герасимович Анатолій Михайлович, д.е.н., професор, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Криштопа Ірина Ігорівна, д.е.н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, вчений секретар, Державне підприємство «Науково-дослідний і проектний інститут містобудування» (Україна)

Полякова Євгенія Сергіївна, к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи, проректор з науково-педагогічної роботи (навчальний процес). Вищий навчальний заклад «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка» (Україна)

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., професор, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка (Україна)

Сіскос Евангелос, д.е.н., професор, Університет Західної Македонії (Греція)

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., професор, ректор, Вищий навчальний заклад "Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»"; академік Академії економічних наук України (Україна)

Тринчук Віктор Вікторович, к.е.н., доцент, професор кафедри фінансових ринків, Університет державної фіскальної служби України (Україна)

Чижєвська Людмила Віталіївна, д.е.н., професор, професор кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку, Державний університет «Житомирська політехніка» (Україна)

Члени редакційної колегії з правових наук:

Балгімбаєва Гульнара, к.ю.н., зав. кафедри конституційного та міжнародного права, Карагандинський державний університет імені Е.А. Букетова (Казхстан)

Бригінець Олександр Олексійович, д.ю.н., професор, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова; член Союзу юристів України (Україна)

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри оперативного-розшукової діяльності, Національна академія внутрішніх справ, Заслужений юрист України, полковник поліції (Україна)

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, зав. кафедри адміністративної діяльності, Національна академія внутрішніх справ (Україна)

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу, Чорноморський національний університет імені Петра Могили; академік Національної академії наук вищої освіти України (Україна)

Скоржевська-Амберг Малгожата, доктор філософії, адвокат, кафедра теорії, філософії та історії права, юридичний коледж, Університет Козмінського (Польща)

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету "Україна"; Заслужений юрист України. Член Центральної виборчої комісії (Україна)

Яровий Анатолій Олександрович, к.ю.н., доцент, професор кафедри права публічного адміністрування, Маріупольський державний університет; суддя у відставці (Україна)

Відповідальний редактор: Поповецька-Демченко Леся Петрівна (Україна)

Випусковий редактор: Туманян Анна Оганесівна (Україна)

Editors-in-chief

Valentyna P. Levchenko, Doctor of Economics, member of the Supervisory Board for audit activity of the Authority public oversight for audit activity, Director of the All-Ukrainian Professional Non-Governmental Organization "Union of Auditors of Ukraine" (Ukraine)

Volodymyr V. Holovach, PhD in Legal Sciences, Head of the Board of the Audit Firm "Analitik"; Honored Lawyer of Ukraine (Ukraine)

Deputy Editor-in-Chief

Tetiana A. Holovach, Doctor of Economics, Professor, auditor, deputy director for scientific work of the Institute of Audit (Ukraine)

Members of the editorial board of Economic Sciences:

Anton O. Boiko, PhD in Economics, Associate Professor of Economic Cybernetics department, Sumy State University (Ukraine)

Olena H. Velychko, PhD in Economics, Associate Professor of International Finances department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Anatolii M. Herasymovych, Doctor of Economics, Professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Iryna I. Krystopa, Doctor of Economics, Professor, Professor of Accounting and Taxation department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Yurii M. Mantsevych, Doctor of Economics, Associate Professor, Scientific Secretary, State Enterprise "Research and Design Institute of Urban Development" (Ukraine)

Yevheniia S. Poliukova, PhD in Economics, Associate Professor of Finances and Banking department, vice-rector for scientific and pedagogical work, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"» (Ukraine)

Olena M. Potyshniak, Doctor of Economics, Professor, Professor of the Organization of Production, Business and Management department, Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture (Ukraine)

Evangelos Siskos, Doctor of Economics, Professor, University of Western Macedonia (Greece)

Serhii A. Tkachenko, Doctor of Economics, Professor, Rector, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"»; academician of Academy of Economic Sciences of Ukraine (Ukraine)

Viktor V. Trynchuk, PhD in Economics, Associate Professor, Professor of Financial Markets department, University of the State Fiscal Service of Ukraine (Ukraine)

Liudmyla V. Chyzhevska, Doctor of Economics, Professor, Professor of Information Systems in Management and Accounting department, State University "Zhytomyr Polytechnic" (Ukraine)

Members of the editorial board of Legal Sciences:

Gulnara Balgimbekova, PhD in Legal Sciences, Head of the constitutional and international law department, Karagandy State University named after E.A. Buketov (Kazakhstan)

Oleksandr O. Bryhinets, Doctor of Legal Sciences, Professor, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law; member of the Union of Lawyers of Ukraine (Ukraine)

Viktor I. Vasylynchuk, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Operational and Investigating department, National Academy of Internal Affairs; Honored Lawyer of Ukraine, colonel of the Police (Ukraine)

Serhii F. Konstantinov, Doctor of Legal Sciences, Professor, Head of the Administrative Activity department, National Academy of Internal Affairs (Ukraine)

Ihor V. Ozerskyi, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Civil and Criminal Law and Process department, Petro Mohyla Black Sea National University; academician of the National Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine (Ukraine)

Malgorzata Skorzevska-Amberg, PhD, DSc, Theory, Philosophy and History of Law department, College of Law, Kozminski University (Poland)

Yurii O. Frytskyi, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Constitutional, Administrative Law and Social and Humanitarian disciplines department, Law and Public Relations Institute of the "Ukraine" University; Honored Lawyer of Ukraine, member of the Central Election Commission (Ukraine)

Anatolii O. Yaroyvi, PhD in Legal Sciences, Professor of Law and Public Administration department, Mariupol State University; retired judge (Ukraine)

Managing editor: Lesia P. Popovetska-Demchenko (Ukraine)

Issue Editor: Anna O. Tumanian (Ukraine)

ЗМІСТ

<i>ЗАКАЛЕНКО О.В., БОЛЬШАКОВА О.В.</i> Позов як засіб захисту суб'єктивних прав, свобод, інтересів та реалізації повноважень в адміністративному судочинстві (теоретичний аспект)	5
<i>АСІРЯН С.Р., СЕМЕНЧЕНКО Т.В., ЛЕЩЕНКО О.Ю.</i> Етапи вступу України в Європейський Союз та майбутні перспективи	10
<i>ШЕВЧЕНКО Л.Я., МУЛЯВА В.Р.</i> Сутність виробничих запасів, проблеми обліку та напрями його вдосконалення на підприємстві	17
<i>МОСКАЛЕНКО А.О., УДОВИЧЕНКО Т.С.</i> Громадські роботи як вид адміністративного стягнення	20
<i>ГРИГОР'ЄВ О.Ю., ПЕТРИШИН Н.Я., ТОДОЩУК А.В.</i> Методичні рекомендації з цифрового рейтингування економічних показників підприємств	24
<i>ГАЛЬЧЕНКО С.О., ТЕРЕЩЕНКО Д.О., ШЕВЧУК І.І.</i> Сучасні можливості фіксації дорожньо-транспортної події: національний та міжнародний досвід	29
<i>ГЛОБА А.О.</i> Угода про публічні закупівлі СОТ: проблеми співвідношення з національним законодавством про публічні закупівлі	33
<i>ЦЮПРИК В.І.</i> Право на виключення недобросовісного учасника зі складу товариства з обмеженою відповідальністю: доцільність його включення у Закон України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю"	37

CONTENTS

<i>O. ZAKALENKO, O. BOLSHAKOVA.</i> Lawsuit as a protective tool for subjective rights, freedoms, interests and exercises of authorities in administrative jurisdiction (theoretical aspect)	5
<i>S. ASIRIAN, T. SEMENCHENKO, O. LESHCHENKO.</i> Stages of Ukraine's accession to the European Union and future prospects	10
<i>L. SHEVCHENKO, V. MULIAVA.</i> The essence of production stocks, accounting problems and directions for its improvement at the enterprise	17
<i>A. MOSKALENKO, T. UDOVYCHENKO.</i> Public works as a form of administrative sanction	20
<i>O. HRYHORIEV, N. PETRYSHYN, A. TODOSHCHUK.</i> Methodological recommendations for digital rating of economic indicators of enterprises	24
<i>S. HALCHENKO, D. TERESHCHENKO, I. SHEVCHUK.</i> Modern possibilities of fixation a road transport event: national and international experience	29
<i>A. HLOBA.</i> WTO agreement on government procurement: problems of correlation with national legislation on public procurement	33
<i>V. TSIUPRYK.</i> The right to exclude an dishonest participant from the limited liability company: the expedience of its inclusion in the Law of Ukraine "On limited and additional liability companies"	37

Олена Вікторівна ЗАКАЛЕНКО

к.ю.н., доцент, Національний університет "Одеська юридична академія"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1287-8203>

e-mail: zakalenko.olena@gmail.com

Ольга Віталіївна БОЛЬШАКОВА

к.філос.н., старший викладач, Державний університет інтелектуальних технологій та зв'язку

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6415-9964>

e-mail: z0634280810@gmail.com

ПОЗОВ ЯК ЗАСІБ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ПРАВ, СВОБОД, ІНТЕРЕСІВ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Статтю присвячено дослідженню теоретичних аспектів правової категорії «адміністративний позов», що є універсальним засобом захисту прав, свобод та інтересів чи реалізації повноважень у сфері публічно-правових відносин. Адміністративний позов розглядається як правова категорія, що належить до основних інститутів процесуально-правової науки, визначається як звернення через адміністративний суд матеріально-правова вимога позивача до відповідача стосовно захисту прав, свобод, інтересів чи реалізації повноважень у сфері публічних відносин шляхом вирішення публічно-правового спору на засадах рівності, диспозитивності та змагальності сторін.

Ключові слова: адміністративне судочинство, адміністративний позов, звернення до суду, матеріально-правова вимога, публічно-правові відносини, адміністративний суд, позовне провадження, судовий захист прав

ВСТУП

Враховуючи сучасні умови розвитку України як правової держави адміністративна юстиція є тим інститутом, який покликано гарантувати захист прав людини від можливого свавілля та зловживань з боку органів влади, а ступінь його розвиненості та рівень правового забезпечення є показником демократичного розвитку держави. Саме тому позов в адміністративному судочинстві є тим правовим інструментом, що забезпечує ініціювання адміністративно-судового захисту прав і свобод громадян від неправомірних рішень, дій та бездіяльності суб'єктів владних повноважень, що реалізується за правилами адміністративного судочинства.

Наявні наукові розвідки стосовно змісту правової категорії «адміністративний позов» здебільшого зосереджено або на коментуванні положень чинного законодавства, або ж мають характер «постановки питання». Остання теза яскраво виявляється у двох моментах. По-перше, у літературі, як уже зазначалося вище, навіть немає єдиного підходу до того, що саме розуміти під поняттям «адміністративний позов». А по-друге, навчальна література із судового адміністративного процесу часто взагалі не зупиняється на питанні сутності адміністративного позову і лише дублює окремі положення Кодексу адміністративного судочинства (КАС) України.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

У процесі дослідження адміністративного позову використано різні наукові методи для повноцінного та всебічного аналізу та розв'язання означеної проблематики. Застосовувались такі методи дослідження: діалектичний підхід, теоретичний науковий метод, емпіричний науковий метод, системний метод, структурно-функціональний і формально-логічний метод (аналіз). Теоретичний науковий метод використано у розгляді різнобічних поглядів на визначення категорії

«адміністративний позов». Цей метод дав змогу проаналізувати різні підходи до тлумачення вищезазначених понять для визначення сутності адміністративного позову у сучасному судочинстві. Емпіричний науковий метод надав змогу структуровано розглянути тему проблемного питання за допомогою збору інформації стосовно визначення сутності та розуміння адміністративного позову та впливу факторів, наявних у суспільстві, на виникнення публічно-правових спорів. За допомогою структурно-функціонального методу чітко визначено, які саме структурні елементи були наявні у дослідженні. Формально-логічний метод і метод аналізу використано як прийом мислення, що дає змогу вивчити будову зв'язку впливу трансформаційних процесів у державі на зміну правової природи адміністративного позову в сучасних умовах, його мети та завдань. Системний метод застосовано для з'ясування амбівалентної правової природи адміністративного позову. Виходячи з того, що це дослідження має діалектичне підґрунтя, недостатньо констатувати сам факт амбівалентної правової природи адміністративного позову і лише сказати, що правова категорія «адміністративний позов» поєднує в собі як матеріально-правову, так і процесуальну сторони. Наша задача – надати єдине визначення «адміністративного позову», що відобразило б його дуалістичну природу та основні ознаки позову.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Адміністративний позов – це правова категорія, що належить до основних інститутів процесуально-правової науки та розглядається в літературі у декількох, але принципово не суперечливих, аспектах. Тому можемо спостерігати необхідність теоретичної розвідки окремих аспектів визначення «адміністративний позов». Саме звернення до теоретико-правових аспектів правової категорії «адміністративний позов» є, напевно, центральною проблемою, яка стане ґрунтовною теоретичною базою для розвитку адміністративного про-

цесуального права.

Отже, **МЕТА** статті – визначити сутність та зміст поняття адміністративного позову, проаналізувати наявні наукові підходи до розуміння адміністративного позову та сформулювати його авторське визначення. Для досягнення поставленої мети перед нами стоять такі завдання: проаналізувати підходи до визначення адміністративного позову; надати власне розуміння концепту «адміністративний позов»; визначити правову природу адміністративного позову.

РЕЗУЛЬТАТИ

Адміністративний позов виконує функцію правозахисного інструменту, що забезпечує ініціювання судового захисту прав, свобод та інтересів громадян від неправомірних рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, він використовується і як засіб реалізації владних повноважень суб'єктів у сфері публічно-правових відносин, що опосередковуються відповідним рішенням адміністративних судів. Значною мірою на подальше формування інституту адміністративного позову вплинуло внесення численних змін до КАС України.

Одна група дослідників вважає, що поняття адміністративного позову має окремо визначатися у процесуальному (звернена до суду вимога про захист порушеного права, свобод чи законних інтересів) та у матеріальному (матеріально-правова вимога позивача до відповідача) значенні [10, 17]. Друга група вчених дотримується позиції про цілісність такого поняття, що відображає органічне поєднання двох сторін: матеріально-правової та процесуальної [1, 3, 14]. Третя група вчених дотримується позиції розуміння адміністративного позову як процесуального інституту, тобто звернення до адміністративного суду за захистом прав, свобод, законних інтересів чи реалізації повноважень у сфері публічно-правових відносин [5, 7, 8, 11].

Прихильником процесуального підходу до розуміння адміністративного позову є І.О. Картузова, яка слушно зазначає, що важливість матеріально-правової вимоги не слід абсолютизувати, пояснюючи це тим, що навіть у разі зміни матеріально-правової вимоги сам хід процесу залишиться незмінним. Крім того, автор зазначає, що за такого розуміння позову вимогу особи, що виступає від свого імені за захистом прав і законних інтересів інших осіб, неможна назвати позовом, тому що ця вимога не містить і не може містити матеріально-правової вимоги позивача до відповідача [5, с. 94].

Відповідно до зазначеного підходу поняття «адміністративний позов» розкривається як звернення до адміністративного суду про захист прав, свобод та інтересів у публічно-владних правовідносинах. Водночас слово «звернення» можна розуміти і як дію, і як відповідний документ (заяву), що передбачають ініціювання розгляду судовим органом адміністративної юрисдикції питання захисту прав, свобод, інтересів та реалізації повноважень у сфері публічного управління. Але саме собою звернення, навіть якщо у ньому йтиметься про порушення індивідуальних правових гарантій особи, не може бути підставою для відкриття провадження в адміністративній справі. Воно має бути викладене у належній процесуальній формі

та відповідати іншим вимогам до змісту та форми позовної заяви відповідно до ст. 160 КАС України [9].

Близьким за змістом є визначення адміністративного позову, запропоноване Ю.М. Мирошніченко. Авторка визначає адміністративний позов як звернену до суду вимогу зацікавленої особи про поновлення порушених чи визнання оспорюваних прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин шляхом застосування до відповідача передбачених законом заходів державного примусу [7, с. 91]. Таке визначення адміністративного позову як процесуальної категорії, на думку авторки, відповідає суті адміністративного судочинства, де суд, на відміну від цивільного процесу, не є виключно арбітром, а з огляду на фактичну нерівність учасників публічно-правових відносин займає активну позицію з'ясування дійсних обставин справи і на підставі ст. 9 КАС України може, зокрема, з власної ініціативи витребувати докази, вийти за межі позовних вимог, якщо це потрібно для повного захисту прав, свобод та інтересів сторін чи третіх осіб, про захист яких вони просять [9]. Але положення стосовно застосування до відповідача заходів державного примусу є досить спірним, тому що основним завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, а також реалізації владних повноважень у сфері публічно-правових відносин.

Близькою по суті є думка А.О. Селіванова, який наголошує, що адміністративний позов завжди є вимога, звернута до держави в особі суду стосовно ухвалення об'єктивно правильного судового рішення [14, с. 28]. В.В. Серєда визначає адміністративний позов як оформлену відповідно до процесуальних норм правову вимогу особи до адміністративного суду стосовно дій, бездіяльності та рішень публічної адміністрації з метою поновлення, визнання або захисту її суб'єктивних прав [8, с. 46]. Р.О. Куйбіда вважає, що термін «адміністративний позов» – це процесуальний документ, з яким звертаються до адміністративного суду з проханням вирішити публічно-правовий спір [10, с. 211].

Як зазначено вище, деякі дослідники підтримують концепцію розуміння правової категорії «адміністративний позов» як двох самостійних понять – у процесуальному та матеріально-правовому значенні, тобто визначають адміністративний позов як категорію, що притаманна двом галузям права – матеріальному і процесуальному. У такому разі, як зазначає В.В. Гордєєв, адміністративний позов у матеріально-правовому аспекті розуміється як суб'єктивне право, благо, яке захищається судом, у процесуальному аспекті – це звернена до суду вимога про захист порушеного права, свобод, законних інтересів чи реалізації повноважень у публічно-правовій сфері [3, с. 225]. Водночас стосовно розгляду правової категорії «адміністративний позов», що відображає його дуалістичну природу, думки вчених розділяються з того, який складник є первинним – матеріально-правовий чи процесуальний.

Прихильники первинності матеріально-правового аспекту зазначають, що правова категорія «адміністративний позов» характеризується як виражена у процесуальній формі вимога позивача до відповідача, звернена через адміністративний суд, з метою вирішення публічно-правового спору, який виникає у

зв'язку з необхідністю визнання неправомірним рішення, дій чи бездіяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб [8, с. 46]. Так, В.М. Бевзенко зазначає, що адміністративний позов – це урегульована нормами адміністративного процесуального права форма вимог позивача до відповідача, які висуваються у порядку, передбаченому адміністративним процесуальним законом [2, с. 145].

Цей підхід до розуміння адміністративного позову насамперед як матеріально-правової вимоги позивача до відповідача втрачає свою актуальність, тому що зі змістом визначення «вимога позивача до відповідача» впливає, що адміністративний позов може бути висунутий тільки особою, яка є суб'єктом спірних публічно-правових відносин. Водночас не враховуються можливості суб'єктів, у випадках установлених законом, звертатися до адміністративного суду з вимогою про захист прав, свобод та інтересів інших осіб, наприклад, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокурор, органи державної влади та місцевого самоврядування. Зазначені особи у вирішенні публічно-правового спору мають лише процесуальний, а не матеріально-правовий інтерес.

З огляду на проаналізовані матеріально-правовий та процесуальний підходи до розуміння правової категорії «адміністративний позов», необхідно зазначити, що вони не відповідають вимогам єдності та універсальності позову і прихильники наведених підходів змішують такі поняття, як позов і право на позов, яке дійсно може існувати у процесуальному та матеріально-правовому розуміннях.

І нарешті, група дослідників, які розуміють адміністративний позов, виходячи саме з єдності та неподільності позову, визначають адміністративний позов як право заінтересованої особи, що впливає зі спірних публічно-правових відносин, з вимогою до адміністративного суду про захист свого або чужого права чи законного інтересу, яка підлягає розгляду і вирішенню у передбаченому законом порядку [4, с. 156]. Насправді важко уявити, щоб позивач звертався до відповідача, а не до суду, наприклад, з вимогою про визнання протиправним рішення суб'єкта владних повноважень, про тимчасову заборону діяльності чи примусовий розпуск об'єднання громадян, про примусове видворення іноземця за межі України, про визнання наявності чи відсутності компетенції суб'єкта владних повноважень. Ухвалюючи постанову, суд не зобов'язує відповідача визнати право позивача і задовольнити його вимогу, суд сам за наявності до того передбачених законом підстав задовольняє звернену до нього вимогу позивача і поновлює порушене (визнає оспорюване) право передбаченими законом засобами.

Аналізуючи різні погляди вчених на розуміння адміністративного позову, хотілося б звернути увагу на визначення Ю.С. Педько, який є прихильником єдиного підходу, що об'єднує обидві сторони позову – матеріально-правову та процесуально-правову. Автор справедливо відзначав, що адміністративний позов є процесуальним засобом ініціювання суб'єктом конфліктних публічно-правових відносин правозахисної адміністративно-судової діяльності, що оформлює правову

вимогу матеріально-правового характеру однієї зі сторін публічно-правового спору (учасника адміністративного судочинства) і невід'ємно пов'язана з розглядом адміністративним судом відповідної справи адміністративної юрисдикції та прийняттям з неї рішення [14, с. 155].

Підхід поєднання матеріально-правового та процесуального аспекту розуміння адміністративного позову є найбільш виваженим. Це пояснюється тим, що, з одного боку, адміністративний позов подається до суду і тому не може розглядатися виключно як вимога позивача до відповідача, а з іншого – адміністративний позов є процесуальною формою певного матеріально-правового змісту (вимога вирішення публічно-правового спору), тобто процесуально-правова форма знаходить свій прояв у висуванні адміністративного позову до суду, а матеріально-правову сторону становлять право на задоволення позовних вимог.

Крім того, що правова природа адміністративного позову включає поєднання матеріально-правового і процесуального аспектів для її правильного розуміння, необхідно дослідити також і саму природу публічно-правового спору, тому що адміністративний суд розглядає вимогу про захист прав, свобод, інтересів чи реалізацію повноважень у сфері публічно-правових відносин, у зв'язку з вирішенням саме публічно-правового спору, що виник між сторонами спірних правовідносин.

З огляду на те, що позовна форма захисту прав, свобод, інтересів та реалізації повноважень у сфері публічно-правових відносин є процесуальною формою, що застосовується у вирішенні публічно-правових спорів у порядку адміністративного судочинства, слід звернутися до визначення самого публічно-правового спору. Так, слід навести визначення А.Ю. Осадчого, який визначає публічно-правовий спір як втілене в юридично значущих діях для сторін протиріччя стосовно реалізації прав, свобод, інтересів, повноважень у публічно-правових відносинах, а також реалізації публічно-владних функцій та пов'язаних із ними прав, свобод, інтересів поза конкретними правовідносинами [12, с. 101].

Як зазначається в літературі, важливими є твердження про те, що адміністративний позов розглядається лише у порядку позовного провадження. Окремі дослідники ще більше поглиблюють цю тезу, зазначають, що у сучасному адміністративному судочинстві позовне провадження поділяється на загальне та спрощене. За правилами загального позовного провадження розглядаються справи, які у зв'язку зі складністю, кількістю учасників та особливостями предмета доказування не може бути розглянуто за правилами спрощеного провадження. Правила розгляду адміністративних справ у порядку спрощеного провадження застосовується до окремих категорій спорів, які у зв'язку зі складністю, кількістю учасників та особливостями предмета доказування не потребують проведення судового засідання, заслуховування сторін, пріоритетом у розгляді таких справ є швидкість та оперативність [13, с. 144].

За правилами спрощеного позовного провадження розглядаються справи за зверненням податкових та митних органів (ст. 283 КАС України), справи про застосування санкцій (ст. 283-1 КАС України), справи

за зверненням Служби безпеки України із включення фізичних осіб, юридичних осіб та організацій до переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції, виключення фізичних осіб, юридичних осіб та організацій з такого переліку та надання доступу до активів, що пов'язані з тероризмом та його фінансуванням, розповсюдженням зброї масового знищення та його фінансуванням (ст. 284 КАС України). Предметом судового розгляду у наведених адміністративних справах є не публічно-правовий спір, а підстави стосовно реалізації владних повноважень заявника – суб'єкта владних повноважень стосовно застосування (скасування) примусових заходів у випадках, передбачених законом. У цьому випадку суд не вирішує публічно-правовий спір, а здійснює попередній контроль за діями, якими суттєво зачіпаються права громадян та юридичних осіб, надаючи дозвіл на застосування приму-

сових заходів [5, с. 100]. Тож тут варто констатувати відсутність адміністративного позову в його ординарному (звичному) розумінні.

ВИСНОВКИ

Отже, на підставі проаналізованих підходів можна навести власне розуміння правової категорії «адміністративний позов» як зверненої через адміністративний суд матеріально-правової вимоги позивача до відповідача стосовно захисту прав, свобод, інтересів чи реалізації повноважень у сфері публічних відносин шляхом вирішення публічно-правового спору на засадах рівності, диспозитивності та змагальності сторін. У подальших наукових розвідках вважаємо за потрібне дослідити взаємозв'язок адміністративного позову, категорії справи та форми адміністративного судочинства.

Список використаних джерел

1. Задирака М.Ю. Адміністративний позов: історія та сучасне право розуміння. *Право та управління*. 2011. № 3. С. 18-23.
2. Комзюк А.Т., Бевзенко В.М., Мельник Р.С. Адміністративний процес України. К., 2007. 531 с.
3. Гордєєв В.В. Позовна заява як юридичний факт в адміністративному судочинстві України. *Держава і право: Юридичні і політичні науки*. 2012. Вип. 57. С. 224-231.
4. Гудз Б.Д. Адміністративний позов у адміністративній процедурі судового контролю за законністю адміністративної діяльності органів виконавчої влади. *Митна справа*. 2012. № 5 (ч. 2, кн. 2). С. 156-160.
5. Картузова І.О. Поняття, елементи та види адміністративного позову. *Юридичний вісник*. 2013. № 3. С. 94-101.
6. Котенко В.М. Реалізація права на звернення з адміністративним позовом: передумови та зміст. *Форум права*. 2009. № 2. С. 207-211.
7. Мирошніченко Ю.М. Адміністративний позов: правова природа та сутнісна характеристика. *Судова апеляція*. 2008. № 3. С. 89-95.
8. Серєда В.В. Позовна заява як вид звернення громадян до адміністративного суду. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 49. URL: https://space.nulau.edu.ua/.../1/Sereda_496_504.pdf
9. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
10. Кодекс адміністративного судочинства України: наук.-практ. коментар. *Центр політико-правових реформ*. Р.О. К., 2009. 976 с.
11. Ківалов С.В., Картузова І.О., Осадчий А.Ю. Курс адміністративного процесуального права України. Одеса, 2014. 342 с.
12. Осадчий А.Ю. Юрисдикція судів з розгляду публічно-правових спорів. *Юридичний вісник*. 2013. № 3. С. 101-106.
13. Палій Є.А. Значення та особливості спрощених проваджень в адміністративному судочинстві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 1. С. 144-146.
14. Педько Ю.С. Адміністративний позов і предмет захисту в адміністративному судочинстві. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 4. С. 155-161.
15. Селіванов А.О. Публічна влада і громадянин в умовах застосування судової адміністративної юстиції (проблеми теорії і практики). *Право України*. 2006. № 9. С. 28-33.
16. Янюк Н.В. Щодо адміністративного судочинства: адміністративний позов чи адміністративна скарга. *Право України*. 2003. № 9. С. 46-51.

References

1. Zadyraka M.Yu. Administrative lawsuit: history and modern legal understanding. *Law and management*. 2011. No. 3. pp. 18-23. (in Ukrainian).
2. Komzyuk A.T., Bevzenko V.M., Melnyk R.S. The administrative process of Ukraine. Kyiv, 2007. 531 p. (in Ukrainian).
3. Hordieiev V.V. The statement of claim as a legal fact in the administrative proceedings of Ukraine. *State and law: Legal and political sciences*. 2012. Issue 57. pp. 224-231. (in Ukrainian).
4. Hudz B.D. Administrative lawsuit in the administrative procedure of judicial control over the legality of the administrative activity of executive authorities. *Customs business*. 2012. No. 5 (part 2, book 2). pp. 156-160. (in Ukrainian).
5. Kartuzova I.O. Concept, elements and types of administrative claim. *Legal Bulletin*. 2013. No. 3. pp. 94-101. (in Ukrainian).
6. Kotenko V.M. Implementation of the right to file an administrative lawsuit: prerequisites and content. *Law forum*. 2009. No. 2. pp. 207-211. (in Ukrainian).
7. Myroshnychenko Yu.M. Administrative lawsuit: legal nature and essential characteristics. *Judicial appeal*. 2008. No. 3. pp. 89-95. (in Ukrainian).
8. Sereda V.V. A statement of claim as a form of appeal by citizens to the administrative court. *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*. 2010. No. 49. URL: https://space.nulau.edu.ua/.../1/Sereda_496_504.pdf (in Ukrainian).
9. Code of Administrative Procedure of Ukraine dated 07/06/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (in Ukrainian).
10. Administrative Judicial Code of Ukraine: scientific and practical comment. *Center for Political and Legal Reforms*. Kyiv, 2009. 976 p. (in Ukrainian).

11. Kivalov S.V., Kartuzova I.O., Osadchy A.Yu. Course of administrative procedural law of Ukraine. Odesa, 2014. 342 p. (in Ukrainian).
12. Osadchy A.Yu. Jurisdiction of courts for consideration of public legal disputes. *Legal Bulletin*. 2013. No. 3. pp. 101-106. (in Ukrainian).
13. Palii Y.A. Significance and features of simplified proceedings in the administrative proceedings of Ukraine. *Legal scientific electronic journal*. 2019. No. 1. pp. 144-146. (in Ukrainian).
14. Pedko Yu.S. Administrative lawsuit and the subject of defense in administrative proceedings. *Journal of the Kyiv University of Law*. 2009. No. 4. pp. 155-161. (in Ukrainian).
15. Selivanov A.O. Public power and the citizen in the conditions of application of judicial administrative justice (problems of theory and practice). *Law of Ukraine*. 2006. No. 9. pp. 28-33. (in Ukrainian)
16. Yaniuk N.V. Regarding administrative proceedings: administrative lawsuit or administrative complaint. *Law of Ukraine*. 2003. No. 9. pp. 46-51. (in Ukrainian).

Olena ZAKALENKO

PhD in Legal Sciences, Associate Professor, National University "Odesa Law Academy"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1287-8203>

e-mail: zakalenko.olena@gmail.com

Olha BOLSHAKOVA

PhD in Philosophy, senior lecturer, State University of Intellectual Technologies and Communication

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6415-9964>

e-mail: z0634280810@gmail.com

LAWSUIT AS A PROTECTIVE TOOL FOR SUBJECTIVE RIGHTS, FREEDOMS, INTERESTS AND EXERCISES OF AUTHORITIES IN ADMINISTRATIVE JURISDICTION (THEORETICAL ASPECT)

Given the current conditions of Ukraine's development as a legal state, administrative justice is the institution that is designed to guarantee the protection of human rights against possible arbitrariness and abuse by authorities. A lawsuit in administrative proceedings is the legal instrument that ensures the initiation of administrative-judicial protection of the rights and freedoms of citizens against illegal decisions, actions and inaction of subjects of authority, which is implemented according to the rules of administrative proceedings.

An administrative lawsuit performs the function of a human rights instrument that ensures the initiation of judicial protection of the rights, freedoms and interests of citizens against illegal decisions, actions or inaction of subjects of power, it is also used as a means of exercising the power of subjects in the field of public-legal relations, which are mediated by the relevant decision of administrative courts. The legal nature of an administrative claim includes a combination of substantive and procedural aspects for its correct understanding, it is also necessary to investigate the very nature of a public-law dispute, because the administrative court considers a claim for the protection of rights, freedoms, interests or the exercise of powers in the field of public-law relations, in connection with the resolution of a public-law dispute that arose between the parties to a disputed legal relationship.

Therefore, on the basis of the analyzed approaches, it is possible to give one's own understanding of the legal category "administrative lawsuit" as a material legal demand of the plaintiff to the defendant addressed through the administrative court regarding the protection of rights, freedoms, interests or the exercise of powers in the field of public relations through the resolution of a public legal dispute on the principles of equality, dispositiveness and competitiveness of the parties.

Keywords: *administrative proceedings, administrative lawsuit, appeal to court, material and legal claim, public-legal relations, administrative court, legal action, judicial protection of rights*

Сюзанна Рафіківна АСІРЯН

к.ю.н., асистентка, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6828-081X>

e-mail: suzannaasiran@gmail.com

Тетяна Володимирівна СЕМЕНЧЕНКО

студентка, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2057-0292>

e-mail: tanyasemenchenko7@gmail.com

Олена Юрійвна ЛЕЩЕНКО

студентка, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8549-4067>

e-mail: leshchenko0807@ukr.net

ЕТАПИ ВСТУПУ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ТА МАЙБУТНІ ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглянуто питання розширення членства Європейського Союзу. Розкрито низку вимог, яким держава повинна відповідати для вступу до ЄС. У статті зазначено критерії вступу до Європейського Союзу: економічний, географічний, політичний та Копенгагенські критерії, проаналізовано відповідність України ним. Також зазначено загальні етапи вступу до Європейського Союзу. Розкрито стадії, що Україна вже пройшла до омріяного членства. Вказано етапи, що чекають державу після набуття статусу держави-кандидата. Зазначено переваги отримання цього статусу для України та механізми післявоєнної відбудови, що встановлено Європейською комісією.

Ключові слова: Європейський Союз, критерії, етапи вступу, членство

ВСТУП

Соціологічна група «Рейтинг» 18-19 червня 2022 р. провела тринадцяте загальнонаціональне опитування в умовах війни, за результатами якого 87 % опитаних українців підтримали б вступ України до ЄС у разі проведення референдуму. Дані також показали, що 69 % опитаних вірять у вступ до ЄС у перспективі 5 років [1]. Це вкотре доводить, що українці майже одностайно прагнуть до вступу нашої держави до ЄС у найкоротші строки, але чи можливо це взагалі – залишається питанням.

Вступ до ЄС передбачає велику кількість економічних, політичних, культурних та соціальних переваг. Серед них можна виділити такі: стабільність політичної системи, забезпечення розвитку середнього та малого бізнесу, підвищення економічної конкурентоспроможності підприємств, реформування освіти, соціального захисту, ефективний захист прав людини в інституціях ЄС, енергетична безпека.

Вступ до ЄС складний та тривалий, адже включає в себе такі етапи: підписання «Угоди про асоціацію», включення в офіційну програму розширення ЄС, подання заявки на членство та заповнення анкети-опитувальника, переговорний етап та довгоочікуваний вступ до союзу.

Ще у 1994 р. Україна виявила своє прагнення стати членом ЄС з підписанням «Угоди про співробітництво між Україною та ЄС». Помаранчева революція, що відбулась у 2004 р., дещо наблизила Україну до ЄС. На шляху до поставленої мети відбулась також і Революція Гідності як спротив відхилення від курсу на європейську інтеграцію. Згодом Верховна Рада України та Європейський парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію України з ЄС. У 2019 р. у Конституції України остаточно закріплено її вступ в

ЄС. На сьогодні наша держава є кандидатом на членство у ЄС, ця історична подія відбулась 23 червня 2022 р.

З вищенаведеного зрозуміло, що Україна проходить довгий та тернистий шлях до членства в ЄС. Тому ми вважаємо, що актуально розглянути як пройдений шлях до бажаного членства, так і майбутні етапи вступу України до ЄС.

МЕТА статті – комплексний аналіз правових основ членства в ЄС, критеріїв, яким має відповідати держава задля набуття статусу кандидата у члени, етапів вступу, а також характеристика вже пройденого Україною шляху до ЄС та визначення майбутніх перспектив.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інформаційною та методологічною базою статті є наукові роботи, матеріали періодичних фахових та профільних видань, положення законодавчих актів, а також публікації з мережі Internet.

РЕЗУЛЬТАТИ

ЄС відповідно до своїх установчих документів є відкритим міжнародним об'єднанням, учасниками якого можуть бути й інші держави, окрім тих, що на даному етапі є його членами.

Історія всієї європейської інтеграції яскраво демонструє невпинний процес розширення складу Європейських Співтовариств, а згодом й самого Союзу. Якщо у 1951 р. Європейське об'єднання вугілля і сталі згідно з Паризьким договором являло собою організацію лише шести держав: Бельгії, Італії, Люксембургу, Нідерландів, Франції та ФРН, то зараз у результаті семи «хвиль» розширення у складі ЄС перебуває вже 27 держав-учасниць з півмільярдним населенням [2, с. 282].

Розширення членства ЄС являє собою складний та довготривалий політико-правовий процес, що відображає поєднання волі ЄС, компромісу його держав-учасниць, зацікавленості держави-заявниці та її громадян за умови, що такий вступ відповідатиме інтересам європейської інтеграції на відповідному історичному етапі [3, с. 79]. Ця ж дефініція пов'язується безпосередньо з положеннями висновків Копенгагенської Європейської Ради від 21-22 червня 1993 р., а саме з такою її частиною: «здатність Союзу увібрати нових членів, водночас підтримуючи рушійну силу європейської інтеграції, є важливим чинником у загальних інтересах як Союзу, так і держав-кандидатів» [4].

Можливість прийняття певної країни до складу Європейських Співтовариств передбачено у ст. 49 Договору про Європейський Союз (далі – ДЄС) від 7 лютого 1992 р. Відповідно до її положень будь-яка європейська держава, що поважає цінності, основоположні для ЄС, і зобов'язується їх підтримувати, може подати заявку на членство в Союзі. Їх ж вичерпний перелік міститься у ст. 2 ДЄС. Зокрема, згідно з останньою ними є повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права та повага до прав людини, включаючи права осіб, які належать до меншин [5].

Так, можна дійти висновку, що теоретично кожна країна може подати заявку на вступ до ЄС. Але, будучи кандидатом, вона повинна виконати для цього низку вимог. Аналіз положень міжнародно-правових актів та установчих договорів ЄС говорить про те, що повага та дотримання цінностей ЄС є лише першою такою умовою, а саме політичною, інші ж – регламентовані в трьох наступних документах.

Зокрема, вищезгадана ст. 49 ДЄС визначає і географічний критерій для вступу до ЄС [5]. Під ним ж розуміється, що держава, яка виявила бажання стати складником ЄС, повинна бути європейською, тобто її територія або принаймні невелика її частина має бути розміщена в межах Європи. Наприклад, Туреччина, лише 4 % території якої розташовано в Європі, визнана Висновком Гельсінської Європейської Ради у 1999 р. європейською державою.

Проте, крім географічного розташування, важливим на сучасному етапі є також і цивілізаційна єдність населення держави з Європою: наприклад, тісний його зв'язок з європейською культурою та цінностями, подібні з країнами-членами ЄС способи культурного, політичного, економічного і соціального життя громадян держави-кандидата. Доречною, на нашу думку, у цьому аспекті є справа Кіпру, стосовно якого Європейська Комісія у своєму Висновку від 30 червня 1993 р. визначила його безсумнівно з Європейським Співтовариством єдність.

Стосовно інших вимог до держав, які бажають приєднатися до ЄС, – вони знаходять своє відображення у т.зв. Копенгагенських критеріях, схвалених Європейською Радою у червні 1993 р., механізм дотримання яких, зі свого боку, визначає Ніццький договір від 26 лютого 2001 р. Вони ж, як зазначає вчений Б.В. Зажигасєв, містять три критерії, зокрема:

1) політичний, що полягає у стабільності всіх інститутів, що є гарантими реалізації прав людини, поваги та захисту прав меншин;

2) економічний, що вимагає існування ефективної ринкової економіки, а також спроможність держави впоратись з конкурентним тиском та ринковими силами в межах ЄС;

3) критерій членства – він передбачає здатність країни взяти на себе обов'язки членства, включно з дотриманням цілей політичного, економічного та валютного союзу [6, с. 401].

Варто зазначити, що особливістю даних умов є те, що вони не можуть існувати окремо: вищеперераховані сфери реформування взаємопов'язані, адже успіх в одній з них буде досягатися тільки за наявності достатнього прогресу в двох інших.

Будучи ж найбільшою за площею державою Європи, розташованою в її східній частині, межуючи з країнами-членами ЄС: Румунією на південному заході, з Угорщиною, Словаччиною та Польщею на заході – Україна безсумнівно відповідає географічному критерію за ст. 49 ДЄС.

Дотримання, зі свого боку, політичної умови, а саме поваги до цінностей ЄС та відданості їх поширенню, можна константувати з огляду на національне законодавство України. Зокрема, положення статей Конституції України № 254к/96-ВР від 28 червня 1996 р. та широкий перелік інших нормативно-правових актів передбачають собою закріплення поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, включаючи права осіб, які належать до меншин. Наприклад, ст. 8 Основного Закону зазначає, що «в Україні визнається і діє принцип верховенства права», зі свого боку за ст. 28 – «кожен має право на повагу до його гідності» та за ст. 29 – «кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність» [7].

Окрім того, практична реалізація вищезазначених норм та захист цінностей, передбачених ними, здійснюється нормами матеріального та процесуального законодавства. Наприклад, Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651-VI від 13 квітня 2012 р. у ст. 2 визначає, що: «завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження», що здійснюється відповідно до ст. 8 з дотримання верховенства права [8]. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 5 квітня 2001 р. зі свого боку містить низку норм, що визначають посягання на вище зазначені цінності кримінально-караними [9].

Стосовно Копенгагенських критеріїв, то відповідь на питання, чи дотриманні вони Україною, наразі різняться між науковцями-міжнародниками. Так, на думку В. Копійки та І.І. Жовка, Україну на сьогодні за наявності політичної волі ЄС може бути визнано кандидатом, причому кандидатом, який досить успішно виконує вимоги ЄС. Копенгагенські критерії вступу до ЄС мають дуже загальний формат, але на сьогодні Україна теж на них орієнтується.

Протилежним є погляд А. Романюка, згідно з яким оцінка відповідності вищезазначеним критеріям переважно негативна для України. Причинами, на його думку, виступають: внутрішня політична нестабільність та неповна відповідність України формальним критеріям [6, с. 401-402].

На нашу ж думку, дійсно на сучасному етапі європейської інтеграції Україна вже реалізувала низку політичних умов, зокрема виконала частково вимогу ЄС здійснити низку реформ та адаптувати українське законодавство відповідно до європейського. Наприклад, за останні роки нею з метою вдосконалення прийнято численні зміни до положень нормативно-правових актів. Як результат, законодавці змогли забезпечити свободу парламентських і президентських виборів, а також виборів до органів місцевого самоврядування, надати відповідне забезпечення діяльності громадських організацій, вдосконалити інституції, що захищають права меншин, запровадити належні гарантії незалежності судової влади та забезпечити наявність ефективної системи захисту прав і свобод людини тощо.

Проте, незважаючи на такий позитивний результат, після надання Україні 23 червня 2022 р. Європейською Радою статусу кандидата на вступ до ЄС, нею також передано додаткові відповідні рекомендації з подальшого вдосконалення законодавчої та інституційної систем. Відповідно до них Україна зобов'язана: посилити боротьбу з корупцією; завершити призначення вже обраного на конкурс очільника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та провести конкурс глави НАБУ; продовжити судову реформу, зокрема стосовно Конституційного Суду України; прийняти антиолігархічний закон; здійснити боротьбу з відмиванням коштів; привести медіа законодавство відповідно до європейського тощо [10].

Також відповідно до рішення Мадридського саміту ЄС, прийнятого у грудні 1995 р. нашої державі слід обов'язково якнайточніше пристосувати національні адміністративні структури до європейських [11].

Стосовно економічного критерію, зараз Україна провела вже низку реформ, завдяки яким в ній просунується значне зростання ринкової економіки, зокрема, нею забезпечено належний захист прав приватної власності, здійснено докорінне реформування аграрного та господарського секторів, створено систему державної підтримки різних форм підприємництва та стимулювання розвитку виробництва. Окрім того, законодавцями також усунуено наявні раніше перешкоди для виходу на ринок – створення нових підприємств та виходу з ринку – банкрутство. Стосовно останнього 18 жовтня 2018 р. Верховною Радою України прийнято Кодекс з питань банкрутства № 2597-VIII. Ці ж та інші зміни, на нашу думку, ще потребують вдосконалення стосовно: лібералізації цін і торгівлі; досягнення макроекономічної стабільності; збільшення конкурентоспроможності через торговельну політику, політику конкуренції, державну допомогу, підтримку малих та середніх підприємств; захисту іноземних інвестицій тощо.

Третій критерій, вважаємо, є найбільш складним для виконання, а саме здатність країни взяти на себе обов'язки членства, включно з дотриманням цілей політичного, економічного та валютного союзу. Він ж передбачає наблизення законодавства країни до права ЄС за всіма напрямками – їх налічується більше 30, серед яких свобода руху товарів, послуг, капіталу, працівників, правила конкуренції, захист інтелектуальної власності, транспорт, енергетика, екологія, бо-

ротьба зі злочинністю тощо.

Безперечно, ми маємо намагатися наблизитись до того рівня розвитку права, яким сьогодні можуть пишатися європейці. Проте важливо зазначити, що таке приведення законодавства у відповідність не передбачає повну адаптацію. Адже слід враховувати те, що положення нашого законодавства фактично втілюють самобутність та духовність української нації, як і норми законодавства будь-якої іншої країни, яка має низку власних звичаїв, традицій, власний менталітет.

Крім вищеназваних, існує також низка неформальних, тобто офіційно незакріплених, критеріїв членства в ЄС, які опосередковано впливають з установчих договорів та інших актів Союзу. Передусім йдеться про необхідність членства держави у певних міжнародних організаціях та виконання у зв'язку із цим зобов'язань, що передбачено статутними актами. Зокрема, зазначається, що держава повинна бути учасником Ради Європи, входити до складу Світової організації торгівлі та Організації Північноатлантичного договору, брати участь у Римському статуті Міжнародного кримінального суду (МКС) 1997 р.

Україна ж є членом Ради Європи з 1995 р. та членом Світової організації торгівлі з 2008 р. Окрім цього, 20 січня 2000 р. підписано Римський статут, однак ще не ратифіковано. Європейська спільнота зараз вимагає якнайскоріше виконання останнього у зв'язку з світовою боротьбою проти російської агресії на території України. Це по'язується з непосредними труднощами, що вже виникають у розслідуваннях та у процесі суду, що буде здійснено МКС [12].

Недотримання вищеназваних критеріїв до 2022 р. – причина відмови Україні до цього часу у прийнятті до ЄС. Наприклад, Європейське Співтовариство наголошувало, що станом на 2020 р. перспективи для України вступу в ЄС у найближчі 5-10 років були сумнівними, адже на шляху до євроінтеграції стояли нерегульованість ситуації на Сході України, проблеми в боротьбі з корупцією, низька конкурентоздатність економіки тощо.

Сама процедура набуття членства до ЄС передбачає як законодавчо закріплені етапи, так і ті, що непередбачені договорами. Вона є складною і супроводжується ухваленням низки правових актів, у зв'язку з чим може бути досить довготривалою. Зараз же можна виділити такі стадії, що потрібно пройти на шляху до вступу в ЄС: оцінювання; переговори; ратифікація.

Зазвичай вступу передують роки співпраці з ЄС. Щоб виразити свій намір стосовно цього між державою та Співтовариством укладається міжнародний договір про поглиблене співробітництво, що передбачає активний політичний діалог. Під час його дії країна, що виразила бажання вступити до ЄС, оцінюється на відповідність вищенаведеним критеріям. Для оцінювання використовується інформація про країну, що надається як Урядом держави, так і міжнародними урядовими та неурядовими організаціями. І коли відповідна країна вже буде готовою, вона стає офіційним кандидатом на членство, але це необов'язково означає, що офіційні переговори уже розпочато [13].

Стратегічний курс України на європейську інтеграцію підтверджено та розвинуто у Стратегії інтег-

рації України до ЄС від 11 червня 1998 р. та Програмі інтеграції України до ЄС, схваленої 14 вересня 2000 р., якою була проголошена довготермінова стратегічна мета – європейська інтеграція України [14].

5 березня 2007 р. Україна та ЄС розпочали переговорний процес з укладення нової угоди між Україною та Співтовариством. 9 вересня 2008 р. на Паризькому саміті між ними досягнуто політичної домовленості про укладення майбутнього договору в форматі Угоди про асоціацію, яка мала будуватися на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції. Зі свого боку на 15-му Саміті Україна-ЄС у Києві 19 грудня 2011 р. переговори з майбутньої Угоди про асоціацію завершилися, а 30 березня 2012 р. її текст парафровано главами переговорних команд України та ЄС [14].

Також важливо зазначити події 2013-2014 рр. під назвою «Революція Гідності» та «Євромайдан». Навіть судячи з назви, можна зрозуміти, що однією з причин протесту українців стало відхилення від закріпленого стратегічного курсу України на європейську інтеграцію. Вважаємо, що ці події показали, що більшість українців прагне до вступу в ЄС, тому це пришвидшило укладення договору про поглиблену співпрацю України зі Співтовариством. У їх результаті у 2014 р. підписано Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, що набрала чинність у повному обсязі 1 вересня 2017 р. На наше переконання, цей міжнародно-правовий документ дуже наблизив Україну до такого бажаного членства, адже відбувся перехід відносин від партнерства до політичної та економічної інтеграції.

Після укладання вищезазначеної угоди за загальною процедурою має відбуватися подання заяви про вступ шляхом надіслання представником держави листа на адресу голови Ради ЄС. Зі свого боку Європейському та національним парламентам повідомляється про надходження такої заяви. Далі Рада ЄС передає її до Європейської Комісії з проханням провести комплексне дослідження стану відповідності держави-заявниці критеріям членства. 28 лютого 2022 р. Україна офіційно подала заявку на вступ до Євросоюзу.

На цій стадії також важливою частиною є заповнення опитувальника, за допомогою якого можна зрозуміти чи є держава європейською та демократичною, поважає фундаментальні права та свободи, не дискримінує меншини, захищає інші європейські цінності. Для цього Єврокомісія створює особливий та індивідуальний для кожного випадку документ-опитувальник. Цей етап не врегульовано законодавчо та є більш традиційним, тож він може тривати роками.

Проте на противагу останньому у 2022 р. перемовини президентки Єврокомісії та Президента України завершилися домовленістю про «fast track» – прискорену процедуру, яку застосовано вперше за новітню історію розширення ЄС [15].

Ця пришвидшена процедура означала, що Україна може отримати статус держави-кандидата за лічені місяці, а не роки. 17 квітня 2022 р. заступник голови Офісу Президента Ігор Жовква повідомив, що опитувальник зі вступу до ЄС заповнено повністю. 9 травня 2022 р. Президент України повідомив, що Україна заповнила другу частину анкети-опитувальника Європейської комісії.

Після цієї стадії за загальним правилом держава офіційно набуває статус держави-кандидата на вступ до ЄС. Тому 17 червня 2022 р. Європейська комісія рекомендувала надати Україні статус кандидата на членство в ЄС, а вже 23 червня 2022 р. відбулась довгоочікувана історична подія – Європейська Рада одногосно надала Україні статус кандидата на вступ до ЄС. Проте варто також зазначити, що державі водночас висунуто певні вимоги, у разі невиконання яких держава може втратити цей статус.

Далі держава-кандидат переходить до офіційних переговорів про членство – процесу, який передбачає прийняття встановленого законодавства ЄС, підготовку до належного його застосування і дотримання, а також проведення судової, адміністративної, економічної та інших реформ, необхідних для того щоб країна відповідала умовам вступу, відомим як критерії вступу до ЄС [13].

На цій стадії сторони узгоджують умови договору про вступ, переважно перехідні умови імплементації державою-кандидатом *acquis* ЄС після набуття членства. Переговори відбуваються у формі серії двосторонніх конференцій між ЄС та державою-кандидатом за кожним з розділів *acquis* послідовно: незавершення одного розділу є перешкодою до відкриття переговорів за наступним.

Важливо зазначити, що переговори про членство не можуть розпочатися доти, доки всі уряди ЄС не погодять це у формі одногосного рішення Ради ЄС для подальших переговорів з країною-кандидатом. Воно приймається між міністрами та послами урядів ЄС та країни-кандидата на т.зв. міжурядовій конференції [13].

Переговори передбачають два складники – це скринінг та переговорні позиції. На першому комісія разом з країною-кандидатом здійснює детальний аналіз кожної сфери політики (розділу), щоб визначити наскільки добре країна підготовлена. Висновки за розділами надаються у формі звіту, відповідно до якого комісія у подальшому приймає рішення або безпосередньо розпочати переговори, або вимагати, щоб спочатку були виконані певні умови – контрольні показники для початку переговорів.

Переговорні позиції полягають у тому, що перед початком переговорів країна-кандидат повинна подати свою позицію, а потім узгодити її з ЄС. Для більшості розділів ЄС встановлює в цій позиції критерії завершення переговорів, яких повинно бути досягнуто країною-кандидатом до того, як переговори у відповідній сфері політики буде завершено. Стосовно гл.гл. 23 і 24 Комісія пропонує, щоб у майбутньому вони відкривалися на основі планів дій з проміжними показниками, яких повинно бути досягнуто на основі їх виконання, перш ніж буде встановлено контрольні показники закриття [13].

Темпи переговорів завжди різні та залежать від швидкості проведення реформ та узгодження національного із законодавством ЄС у кожній країні. Одноразовий початок переговорів з іншою країною не є гарантією того, що вони завершаться в той самий час. Наприклад, у випадку з Ісландією переговорний процес тривав близько семи місяців, з Іспанією й Португалією – сім років, тоді як із Туреччиною він розпочався ще 2005 р. та незавершений й досі.

Після успішного завершення вищезгаданої стадії йде підписання договору про вступ – документу, який закріплює членство країни в ЄС. Він містить детальні умови членства, всі перехідні положення та терміни, а також деталі фінансових домовленостей та будь-які захисні положення [13]. Важливо, що ця угода є остаточною, лише якщо вона підтримана Радою ЄС, Комісією та Європейським Парламентом, підписана країною-кандидатом та представниками всіх існуючих країн ЄС, ратифікована країною-кандидатом та кожною окремою країною ЄС відповідно до її конституційних правил (парламентське голосування, референдум тощо).

Після підписання договору країна-кандидат стає державою, що приєднується до ЄС. Це означає, що вона, як очікується, стане повноправним членом Співтовариства на дату, визначену в договорі, за умови, що останній буде ратифіковано [13]. Але до ратифікації держава має право користуватися такими можливостями: коментувати проекти пропозицій, повідомлень, рекомендацій або ініціатив ЄС, а також виступати, але не голосувати в органах та установах ЄС, тобто таким чином вона отримує статус «активного спостерігача».

І останнім етапом, щоб стати повноправною державою-учасницею ЄС, є ратифікація вищезазначеного договору. У разі якщо сторонами договору про вступ є одночасно кілька держав-кандидатів, нератифікація цього договору однією з них не перешкоджає набуттю договором чинності для решти держав. З моменту набуття чинності договором про вступ держава-кандидат набуває статусу держави-учасниці ЄС.

З вищевикладеного можна зрозуміти, що Україна успішно пройшла перший етап до вступу до ЄС, але попереду на державу чекає один з найважливіших етапів – перемовини. Щоб якнайшвидше отримати бажане членство їй необхідно в точності відповідати всім вищезгаданим Копенгагенським критеріям.

Зараз Україна на шляху до членства має певні переваги. Ми розуміємо, що однією із найактуальніших проблем сьогодні є повномасштабна війна і відбудова України після її закінчення. Єврокомісія в своєму Коментарі від 18 травня 2022 р. вже заявила, що планує свою майбутню діяльність з післявоєнного відновлення України за такими 4-ма напрямками:

1) відбудова країни, особливо її інфраструктури, сфери охорони здоров'я, освіти, зруйнованого житла, а також формування її енергетичної та цифрової стійкості відповідно до новітньої європейської політики та стандартів;

2) продовження модернізації держави та її інститутів для забезпечення якісного управління та поваги верховенства права, надання адміністративної підтримки та технічної допомоги, включаючи регіональний та місцевий рівень;

3) впровадження регуляторного та структурного порядку денного з метою поглиблення економічної та соціальної інтеграції України та її людей з ЄС;

4) підтримка відродження української економіки та суспільства через підвищення її економічної конкурентоспроможності, розширення зовнішньої торгівлі та стимулювання розвитку приватного сектору, а також забезпечення «зеленої» та цифрової трансформації економіки [16].

На нашу думку, якщо ми успішно імплементуємо ці механізми, то це допоможе якнайскоріше залучити необхідні прямі іноземні інвестиції, підтримати створення робочих місць та прискорити відбудову нашої держави.

ВИСНОВКИ

Отже, зараз у такі складні часи для України її вступ в ЄС є одним із найбільш пріоритетних шляхів для розвитку та післявоєнної відбудови. Зокрема, перевага ж полягає у можливості швидкого виходу України на один рівень з провідними країнами Європи шляхом прийняття її до співдружності вільних, розвинутих в економічному та політичному плані держав. Так, Україна зможе досягти належного рівня розвитку економіки, високої якості життя, зробити ефективним і доступним забезпечення та захист прав людини, втілити в життя всі аспекти демократії, впровадити енергетичну безпеку тощо.

28 лютого 2022 р. Президент України підписав заявку на членство України в ЄС – це стало відліком нового етапу для нашої держави на шляху євроінтеграції. У зв'язку з цим наразі відбувається тісна співпраця між українськими урядовцями з представниками Євросоюзу, аби максимально спростити та пришвидшити загальну тривалу процедуру вступу. Отримання ж 23 червня 2022 р. Україною статусу кандидата є лише початком у процедурі її вступу до ЄС, оскільки Україна ще має пройти цілу низку кроків: здійснити переговори, узгодити договір про вступ, який потім має бути схвалено Європейським Парламентом та затверджено Європейською Радою, та після офіційного підписання Договору про вступ – ратифіковано всіма державами-членами ЄС та Україною згідно з їх конституційними нормами.

Список використаних джерел

1. Тринадцять загальнонаціональне опитування: зовнішньополітичні орієнтації (18-19 червня 2022). *Рейтинг*. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/trinadcatyy_obschenacionalnyy_opros_vneshnepoliticheskie_orientacii_18-19_iyunya_2022.html
2. Біловол В.С., Біленко А.О. Правові основи членства держав в Європейському Союзі та перспективи для України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 282-284.
3. Право Європейського Союзу: основи теорії / Т.М. Анакіна та ін. Харків, 2019. 360 с.
4. Conclusions of the Copenhagen European Council, 21–22 June 1993: website. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/21225/72921.pdf>
5. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
6. Бойчук Д.С., Солодкова К.А. Копенгагенські та Мадридські критерії вступу до Європейського Союзу: перспективи

для України. *Молодий вчений*. 2019. № 11. С. 400-203.

7. Конституція України: прийнята від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>

8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.05.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 01.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n387>

9. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5.05.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2008>

10. Україна – кандидат в ЄС: які законодавчі зміни слід очікувати. *LIGA ZAKON*. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/212345_ukrana--kandidat-v-s-yak-zakonodavch-zmni-sld-ochkuvati

11. Прудченко Є.Д. Копенгагенські критерії. Дніпропетровськ: Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека Центр Європейської Інформації, 2007. С. 30.

12. Євросоюз закликав Україну терміново ратифікувати Римський статут МКС. *Lb.ua*. URL: https://lb.ua/world/2022/09/05/528430_ievrosoyuz_zaklikav_ukrainu_terminovo.html

13. European neighborhood policy and enlargement negotiations. *European Commission* URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/steps-towards-joining_en

14. Історія становлення відносин Україна-ЄС. *Офіційний портал Міністерства юстиції України*. URL: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es>

15. Процедура вступу до ЄС: що потрібно про це знати. *TCH: веб-сайт*. URL: <https://tsn.ua/ato/procedura-vstupu-do-yes-scho-potribno-pro-ce-znati-2040985.html>

16. Статус кандидата на вступ до ЄС: економічні та фінансові переваги. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/28/688638/>

References

1. Thirteenth nationwide survey: foreign policy orientations (June 18-19, 2022). *Rating*. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/trinadcatyy_obschenacionalnyy_opros_vneshnepoliticheskie_orientacii_18-19_iyunya_2022.html (In Ukrainian).

2. Bilovol V.S., Bilenko A.O. Legal basis of membership of states in the European Union and prospects for Ukraine. *Legal scientific electronic journal*. 2020. № 1. pp. 282-284.

3. Law of the European Union: basics of theory / T.M. Anakina et al. Kharkiv, 2019. 360 p. (In Ukrainian).

4. Conclusions of the Copenhagen European Council, 21–22 June 1993: website. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/21225/72921.pdf>

5. Consolidated versions of the Treaty on the European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union with protocols and declarations. *Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine*: website. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (In Ukrainian).

6. Boichuk D.S., Solodkova K.A. Copenhagen and Madrid criteria for joining the European Union: prospects for Ukraine. *A young scientist*. 2019. № 11. pp. 400-203. (In Ukrainian).

7. Constitution of Ukraine: adopted on June 28, 1996 № 254к/96-ВР. Date of update: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (In Ukrainian).

8. Criminal Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine dated May 13, 2012 № 4651-VI. Date of update: 01.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n387> (In Ukrainian).

9. Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine dated May 5, 2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2008> (In Ukrainian).

10. Ukraine is a candidate for the EU: what legislative changes should be expected. *LIGA ZAKON*. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/212345_ukrana--kandidat-v-s-yak-zakonodavch-zmni-sld-ochkuvati (In Ukrainian).

11. Prudchenko Y.D. Copenhagen criteria. Dnipropetrovsk: Dnipropetrovsk Regional Universal Scientific Library, Center for European Information, 2007. P. 30. (In Ukrainian).

12. The European Union urged Ukraine to urgently ratify the Rome Statute of the ISS. *Lb.ua*. URL: https://lb.ua/world/2022/09/05/528430_ievrosoyuz_zaklikav_ukrainu_terminovo.html (In Ukrainian).

13. European neighborhood policy and enlargement negotiations. *European Commission*. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/steps-towards-joining_en

14. History of Ukraine-EU relations. *Official portal of the Ministry of Justice of Ukraine*. URL: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es> (In Ukrainian).

15. EU accession procedure: what you need to know about it. *TSN*. URL: <https://tsn.ua/ato/procedura-vstupu-do-yes-scho-potribno-pro-ce-znati-2040985.html> (In Ukrainian).

16. The status of a candidate for joining the EU: economic and financial advantages. *Economic Truth*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/28/688638/> (In Ukrainian).

Suzanna ASIRIAN

PhD in Legal Sciences, Assistant, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6828-081X>

e-mail: suzannaasiran@gmail.com

Tetiana SEMENCHENKO

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2057-0292>

e-mail: tanyasemenchenko7@gmail.com

Olena LESHCHENKO

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8549-4067>

e-mail: leshchenko0807@ukr.net

STAGES OF UKRAINE'S ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION AND FUTURE PROSPECTS

Introduction. Accession to the European Union provides a large number of economic, political, cultural and social benefits. Back in 1994, Ukraine expressed its aspiration to become a member of the EU and is still not a member of the EU. Today our country is a candidate for EU membership.

The purpose of the paper is to consider the general stages and criteria of EU accession and to analyze Ukraine's path towards EU accession and future stages of accession.

Results. Article 49 of the Treaty on European Union defines the geographical criterion for accession to the EU. Being the largest country in Europe by area, located in its eastern part, bordering the EU member states: Romania to the southwest, with Hungary, Slovakia and Poland to the west - Ukraine undoubtedly meets the geographical criterion. The Copenhagen criteria are: political, economic and membership criteria. As for the Copenhagen criteria, the answer to the question whether Ukraine meets them is currently different among international scholars. In our opinion, indeed, at the current stage of European integration Ukraine has already implemented a number of political conditions, in particular, partially fulfilled the requirement of the European Union to carry out a number of reforms and adapt Ukrainian legislation to the European one.

As for the stages of accession to the EU, they are evaluation; negotiations; ratification.

Usually, accession is preceded by years of cooperation with the European Union. To express its intention to do so, the state and the Community conclude an international agreement on in-depth cooperation, which provides for an active political dialogue. Negotiations are a process that involves the adoption of established EU legislation, preparations for its proper application and compliance, as well as the implementation of judicial, administrative, economic and other reforms necessary for the country to meet the conditions of accession, known as the accession criteria. After that, the last stage is ratification.

Ukraine has successfully passed the first stage and received the status of a candidate state.

Conclusion. On February 28, 2022, the President of Ukraine signed the application for Ukraine's membership in the EU - this marked a new stage for our country on the path of European integration. In this regard, close cooperation between Ukrainian officials and representatives of the European Union is currently underway to simplify and speed up the overall lengthy accession procedure. Ukraine will be able to achieve an appropriate level of economic development, high quality of life, make effective and accessible the provision and protection of human rights, implement all aspects of democracy, introduce energy security.

Keywords: European Union, criteria, stages of accession, membership

Любов Ярославівна **ШЕВЧЕНКО**

к. е. н., доцент кафедри, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2188-1735>
e-mail: shevchenko@donnuet.edu.ua

Валерія Русланівна **МУЛЯВА**

студентка, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0294-9925>
e-mail: mulyava@donnuet.edu.ua

СУТНІСТЬ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ, ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ТА НАПРЯМИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У статті обґрунтовуються теоретико-методичні аспекти обліку виробничих запасів на підприємствах, досліджується їх економічна сутність та основні нормативні документи, що регламентують порядок їх відображення у бухгалтерському обліку. Окреслюється важливість ефективного використання матеріалів у виробництві та запропоновані дії, що сприяють покращенню та підвищенню ефективності обліку виробничих запасів. Визначено проблеми, що виникають в умовах наявного порядку ведення обліку виробничих запасів на підприємстві, та запропоновані дії для їх вирішення. Також запропоновано вдосконалення з обліку запасів, які підвищать їх ефективність та результативність їх використання на підприємстві.

Ключові слова: виробничі запаси, бухгалтерський облік, облік виробничих запасів, проблеми ведення обліку виробничих запасів

ВСТУП

Облік запасів завжди був актуальним питанням на багатьох підприємствах, що пов'язується із забезпеченням ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства. Так, нестача запасів на будь-якій стадії виробництва веде до порушень безперервності поточних процесів, надлишки запасів збільшують витрати, які спрямовані на їх зберігання. Це все зумовлює необхідність у дослідженні сучасних особливостей організації обліку виробничих запасів на підприємствах з метою досягнення більш ефективних результатів діяльності.

МЕТА статті – дослідження теоретичних положень з обліку виробничих запасів, підвищення їх ефективності використання на підприємстві, проблеми обліку та напрями їх вдосконалення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні сутності та проблем обліку виробничих запасів використано такі методи дослідження: аналіз, порівняння, узагальнення, індукція та дедукція.

РЕЗУЛЬТАТИ

Запаси, можна трактувати, як основну частину активів організації, яку використовують у вигляді сировини чи матеріалів для виробництва певної продукції, що призначена для продажу, надання послуг чи виконання робіт.

Згідно з П(С)БО 9 «Запаси»: запаси – це активи, які утримуються для подальшої реалізації за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшої реалізації продукту виробництва; утримуються для споживання під час виготовлення продукції, надання послуг та виконання робіт, а також управління підприємством [1].

До запасів належать: сировина, основні й допоміжні матеріали, пально-мастильні матеріали, запасні частини, тара, інвентар, господарське приладдя, інструменти, оснащення та пристрої, змінне обладнання,

тимчасові споруди та пристрої, тварини на вирощуванні та відгодівлі, продукція сільськогосподарського виробництва, товари та готова продукція.

Основним нормативним актом, що регулює порядок відображення у бухгалтерському обліку виробничих запасів є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [2].

Поняття «запаси» є предметом дослідження великої кількості теоретиків й практиків. Так, наприклад, Я.Д. Крупка та З.В. Задорожний визначають виробничі запаси як частину оборотних засобів підприємства, що входить до їхнього складу, а саме сировина, матеріали, малочінні та швидкозношувальні предмети, незавершене виробництво, готова продукція та товари [3, с. 104].

І.Ю. Чаюн вважає запаси матеріальними ресурсами, що потрібні для забезпечення розширеного відтворення, обслуговування сфери матеріального виробництва та задоволення потреб населення, які зберігаються на складах або в інших місцях з метою їх наступного використання [4, с. 44].

О.В. Болдуєв визначає виробничі запаси як предмет праці або матеріальних ресурсів, причому зазначено, що в одних джерелах вони беруть участь у створенні матеріальних благ, а в інших вони не повинні використовуватися в процесі виробництва [5, с. 36].

Взагалі мета обліку виробничих запасів полягає у дослідженні методик оцінювання бухгалтерського обліку запасів для прийняття ефективних управлінських рішень стосовно збереження сировини та матеріалів, раціонального використання ресурсів, оптимізації матеріальних витрат. Облік запасів є одним із найскладніших через величезний обсяг інформації, відповідно до якого й виникають більшість проблем. Ефективне використання матеріалів у виробництві є важливою умовою для правильного обліку запасів.

Саме тому для покращення та підвищення ефективності обліку виробничих запасів потрібно:

– забезпечити своєчасне та якісне відображення

всіх господарських операцій з надходження чи вибуття;

- своєчасно здійснювати розрахунки з постачальниками стосовно придбаних виробничих запасів, які спрямовано на погашення надмірних кредиторських заборгованостей;

- здійснювати інвентаризацію розрахунків для контролю стану розрахунків за відстроченою заборгованістю;

- вжити заходів з посилення внутрішнього контролю за первинними документами у разі надходження чи вибуття запасів;

- здійснювати попередній контроль, який починається під час підписання бухгалтерією документів;

- своєчасно обліковувати первинні документи, які неправильно оформляються у разі надходження чи вибуття матеріалів.

Підприємства стикаються з різноманітними проблемами щодо організації обліку виробничих запасів. Так, наприклад, проблеми обліку запасів виникають при оцінці на дату балансу. Відповідно до П(С)БО 9 «Запаси»: виробничі запаси слід оцінювати за найменшою з двох оцінок: собівартістю або чистою вартістю реалізації на дату балансу. Сума, яка перевищує первісну вартість запасів над чистою вартістю реалізації запасів, повинна списуватись до складу витрат за звітний період. Однак величина чистої вартості реалізації є досить суб'єктивною, оскільки на практиці навіть оцінювачам важко достовірно визначити очікувані ціни та витрати, пов'язані з продажем запасів.

Одним зі способів визначення справедливої та чистої вартості реалізації є такий: створюється загальнодержавна база даних середніх ринкових цін на найпоширеніші види активів, що дасть змогу підприємствам використати одні й ті ж самі дані для визначення справедливої вартості активів.

Ще однією проблемою на підприємстві, якій слід приділити увагу, є надлишок чи нестача запасів. Нестача запасів на будь-якій стадії виробництва та обігу веде до порушення безперервності та ритмічності поточних процесів. Надлишки запасів сприяють зростанню витрат, спрямованих на їх зберігання та заморожування оборотних засобів підприємства. Отже, своєчасна та достатня забезпеченість підприємства запасами веде до зниження витрат, підвищення прибутку, до ритмічної та ефективної роботи підприємства. У зв'язку з цим бухгалтерський облік виробничих запасів має бути спрямовано на вирішення проблем бізнесу та сприяти забезпеченню контролю за своєчасністю постачання, виявленням надлишків та нестач, раціональним використанням ресурсів загалом шляхом своєчасного та повного надання необхідної інформації для ефективного управління запасами.

Одним з основних заходів, що дають змогу покращити якість обліку на підприємстві, є здійснення внутрішньої перевірки із залученням кваліфікованих фахівців, добре ознайомих зі специфікою досліджуваного підприємства. Цей метод контролю дасть змогу здійснити всебічне оцінювання виробничої та фінансово-господарської діяльності підприємства, а також інших об'єктів господарської діяльності з виконання виробничих та фінансових планів, витрачання матеріальних та трудових ресурсів, результатів комерційної діяльності за певний період, забезпечення

збереження власності, виявлення резервів, підвищення ефективності виробництва.

Також, здійснюючи облік виробничих запасів, повинні використовуватися договори з постачальниками та первинні документи; первинні документи транспортних організацій стосовно оформлення операцій з перевезення придбаних запасів та відпущених стороннім організаціям, а також розвантажувальних робіт; первинні документи стосовно оформлення прийому та відпуску виробничих запасів; журнали обліку вантажів, які надійшли; дані первинних звітів з використання товарно-матеріальних цінностей, а також їх аналітичного обліку; інвентаризаційні відомості, протоколи засідань інвентаризаційних комісій з розгляду та затвердження результатів інвентаризації товарно-матеріальних цінностей, облікові реєстри.

Автоматизована система управління підприємством є однією з умов зі скорочення помилок обліку запасів. Особливе значення має приділятися автоматизації розрахунків із планування, обліку та аналізу використання матеріальних ресурсів. Ці розрахунки зазвичай виконуються у таких відділах, як управління матеріальним постачанням, основним виробництвом, бухгалтерською службою. Процесами управління запасами на підприємстві повинні займатися різні підрозділи, такі як відділи матеріально-технічного забезпечення та їх склади, бухгалтерія тощо.

У разі застосування автоматизованих систем управління до неї вписується інформаційно-обчислювальний чи обчислювальний центр. Керівна частина підприємства – це процеси організації планування, обліку, регулювання, контролю та аналізу виробничих запасів.

Інформаційне забезпечення системи поділяється на позамашинне та внутрішньомашинне. Система документації повинна включати нормативно-довідкову та оперативну документацію. Нормативно-довідкова містить технологічну, довідкову інформацію. Важливе місце серед оперативної документації має займати облікова, що поділяється на прибуткову та видаткову. До прибуткових документів належать прибуткові ордери, накладні прибуткові документи на переміщення. До видаткових документів відносяться лімітно-забірні картки, вимоги на переміщення, накладні на відпуск матеріалів на сторону.

ВИСНОВКИ

Отже, можна зробити такі висновки. Виробничі запаси є складником оборотних засобів організації, величина виробничих запасів, їх придбання та вибуття в організації мають прямий вплив на безперервність виробничого процесу.

Виробничі запаси мають досить високу частку у собівартості продукції. Тому своєчасно правильний облік виробничих запасів дозволяє своєчасно здійснювати контроль над їх використанням. Вони є частиною оборотного капіталу, який є необхідним для здійснення діяльності підприємства його розширення. Їхній грамотний, систематизований облік є гарантією ефективного управління підприємством.

У сфері аналізованих питань можна зробити низку висновків та пропозицій.

1. Велику роль у цьому завданні займає правильно та чітко організований облік. Він повинен вчасно на-

давати керівникам та іншим зацікавленим особам необхідну інформацію для ефективного управління виробничими запасами, щоб забезпечити найкращі умови для виробництва якісної продукції та знайти резерви зниження її собівартості у раціональному використанні матеріалів.

2. З метою покращення документообігу та порядку обліку розрахунків з постачальниками рекомендовано матеріали, що надійшли до складу, обліковувати в день їх фактичного надходження. За відсутності рахунків-фактур від постачальників матеріальні цінності слід враховувати за цінами, передбаченими відповідними господарськими договорами з постачальниками. Також необхідно покращити схему документообігу для того, щоб інформація про матеріали, що надійшли, потрапляла до бухгалтерії в найкоротші терміни, уникаючи простою документів на складах та в інженерній службі з обов'язковим відображенням даних вимог до облікової

політики підприємства.

3. Для отримання більш об'єктивної інформації про реальну вартість матеріалів організації пропонується формувати резерви під зниження вартості матеріальних цінностей.

4. Рекомендовано створити загальнодержавну базу середніх цін на ринках на розповсюджені види активів для вирішення проблеми визначення первісної вартості, справедливої вартості та чистої вартості реалізації запасів.

5. Проблема низького рівня інформатизації управління виробничими запасами підприємства можна вирішити шляхом автоматизації робочих місць працівників та бухгалтерії.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що вищезазначені вдосконалення підвищать ефективність обліку запасів на підприємстві та покращать його результативність у фінансово-економічній діяльності.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
3. Бухгалтерський облік / Я.Д. Крупка та ін.. Тернопіль, 2018. 460 с.
4. Чаюн І.Ю., Бондар І.Ю. Управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства. Київ, 2014. 111 с.
5. Болдуєва О.В., Рыбалко О.М. Проблеми обліку та оцінки виробничих запасів. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2014. № 4. 147 с.

References

1. National regulation (standard) of accounting 9 "Inventories". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99> (in Ukrainian).
2. On Accounting and Financial Reporting in Ukraine: The Law of Ukraine dated July 16, 1999. No. 996-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (in Ukrainian).
3. Accounting / Y.D. Krupka et al. Ternopil, 2018. 460 p (in Ukrainian).
4. Chaiun I.Yu., Bondar I.Yu. Management of material and technical support of the enterprise. Kyiv, 2014. 111 p. (in Ukrainian).
5. Boldusheva O.V., Rybalko O.M. Problems of accounting and valuation of production stocks. *Accounting and auditing*. 2014. No. 4. 147 p (in Ukrainian).

Liubov SHEVCHENKO

PhD in Economics, Associate Professor of department, Mykhailo Tuhan-Baranovskyi Donetsk National University of Economics and Trade
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2188-1735>
e-mail: shevchenko@donnuet.edu.ua

Valeriia MULIAVA

student, Mykhailo Tuhan-Baranovskyi Donetsk National University of Economics and Trade
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0294-9925>
e-mail: mulyava@donnuet.edu.ua

THE ESSENCE OF PRODUCTION STOCKS, ACCOUNTING PROBLEMS AND DIRECTIONS FOR ITS IMPROVEMENT AT THE ENTERPRISE

Production stocks are the subject of labor, which, together with the means of labor, provide the production process of the enterprise where they are used. This topic is relevant, because in the conditions of a market economy, production stocks are an important element of the activity of any enterprise, therefore, their appropriate use in production becomes important. All this leads to the need to study the modern features of the organization of inventory accounting at enterprises in order to achieve more effective results. The paper substantiates the theoretical and methodological aspects of accounting for production stocks at enterprises, examines their economic essence and the main regulatory documents regulating the order of their display in accounting. The importance of effective use of materials in production and proposed actions contributing to the improvement and increase in the efficiency of accounting for production stocks are outlined. The problems that arise with the existing procedure for keeping records of production stocks at the enterprise, which are related to ensuring the efficiency of the enterprise's financial and economic activities, are identified. Such problems as: insufficient automation of the primary accounting of production stocks or the problem of determining the valuation of stocks on the balance sheet date. The following actions were proposed to solve these and other problems in order to improve the quality of accounting at the enterprise: the creation of a nationwide database regarding average market prices for various types of assets; carrying out an internal inspection at the enterprise with the involvement of qualified specialists; the use of automation of calculations for planning, accounting and analysis of the use of material resources. Also, improvements were proposed regarding inventory accounting, which will increase their efficiency and effectiveness of their use at the enterprise. It can be concluded that the improvements mentioned above will increase the efficiency of inventory accounting at the enterprise and improve its effectiveness in financial and economic activity.

Keywords: production stocks, accounting, accounting of production stocks, problems of keeping records of production stocks

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2022.11\(1\).4](https://doi.org/10.37634/efp.2022.11(1).4)
УДК 342.9

Анастасія Олексіївна МОСКАЛЕНКО

студентка, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1602-4026>
e-mail: nastya2002moskalenko@gmail.com

Тетяна Сергіївна УДОВИЧЕНКО

студентка, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4885-8295>
e-mail: tanya.before@gmail.com

ГРОМАДСЬКІ РОБОТИ ЯК ВИД АДМІНІСТРАТИВНОГО СТЯГНЕННЯ

Статтю присвячено громадським роботам як виду адміністративних стягнень. Здійснюється науковий аналіз цього заходу адміністративної відповідальності. Характеризується поняття «громадські роботи», розкривається його сутність. Наводиться класифікація суспільно корисних робіт, які може бути виконано під час відбуття громадських робіт залежно від сфери суспільного життя. Висвітлюються підстави для застосування адміністративного стягнення у вигляді громадських робіт. Виділяються основні функції громадських робіт та стратегічні цілі їх використання. Здійснюється аналіз співвідношення з іншими видами стягнень. Аналізується доцільність введення громадських робіт у структуру заходів адміністративної відповідальності.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративне стягнення, громадські роботи, правопорушення

ВСТУП

Щорічно на території України вчиняється велика кількість правопорушень. У звіті Національної поліції України за 2021 р. зазначається, що найчастіше за звітний період люди зверталися до поліції з приводу домашнього насильства, виникнення конфліктних ситуацій, вчинення адміністративних правопорушень, крадіжок та дорожньо-транспортних подій [1]. Тобто адміністративні правопорушення – найпоширеніші з усіх видів правопорушень, які у сукупності становлять значну загрозу для держави і суспільства.

Найбільш ефективним правовим інструментом у боротьбі з наймасовішими протиправними діями є адміністративна відповідальність, кінцевим результатом застосування якої є накладення адміністративних стягнень. Серед них особливе місце займають громадські роботи, що є одним з відносно нових видів адміністративних стягнень.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Зважаючи на доцільність застосування громадських робіт, їх перспективність та соціальну значимість, цей вид адміністративних стягнень досить активно досліджується вітчизняними науковцями. Зокрема, проблематику застосування громадських робіт у своїх наукових працях торкалися такі вчені, як К. Алімов, Т. Коломоєць, В. Колпаков, О. Кузьменко, О. Миколенко та ін. У дослідженні авторами використано методи аналізу, синтезу, порівняння, пояснення, узагальнення тощо.

МЕТА статті – визначити поняття, ознаки, класифікацію та умови застосування громадських робіт як міри адміністративної відповідальності, її основні функції та цілі.

РЕЗУЛЬТАТИ

Верховенство права, законність та забезпечення повної реалізації прав і свобод людини – це ті принципи, на основі яких розвивається українська держава. Важливим залишається й забезпечення реаль-

ного захисту прав і свобод людини та інтересів держави і суспільства від протиправних посягань. Дієвим засобом боротьби з правопорушеннями є адміністративна відповідальність, що полягає у застосуванні до порушника певних заходів впливу.

Адміністративні стягнення є різновидом адміністративного примусу, що застосовується відносно правопорушника органами адміністративної юрисдикції з метою виховання та притягнення до відповідальності винуватої особи, здійснення превенції у сфері адміністративно-правових відносин. Їх перелік встановлює ст. 24 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). До них належать: попередження, штраф, оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення, позбавлення спеціального права, наданого цьому громадянину (права керування транспортними засобами, права полювання), позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадські роботи, виправні роботи, суспільно корисні роботи, адміністративний арешт, арешт з утриманням на гауптвахті [2].

Громадські роботи є унікальним видом адміністративних стягнень, що полягають у виконанні особою, яка вчинила адміністративне правопорушення, у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування. Тобто їх накладання не несе негативні наслідки фінансового характеру та не обмежує волю правопорушника. В умовах значних показників безробіття та неплатоспроможності населення це неабияк актуально, тому серед вчених панують дискусії стосовно використання громадських робіт як альтернативи для решти заходів відповідальності, виконання яких у деяких випадках є проблематичним

[3, с.165].

Можна виокремити відразу декілька важливих *цілей*, які дозволяє досягнути призначення громадських робіт. По-перше, важливим є здійснення певних заходів морального, матеріального чи фізичного впливу як негайного правового наслідку неправомірної поведінки особи. По-друге, виховати у правопорушника та інших осіб повагу до громадських цінностей, прав і свобод людей, сформувати та засвоїти навички правомірної поведінки, підвищити рівень правової культури. По-третє, попередити вчинення нових правопорушень як особою, яку притягнуто до відповідальності, так й іншими членами суспільства.

Громадські роботи відносяться до числа основних адміністративних стягнень, які не можуть застосовуватися поряд з іншими основними мірами відповідальності. Вони призначаються районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею) на строк від двадцяти до шістдесяти годин, протягом яких правопорушник виконує визначену суспільно корисну працю. Водночас такі роботи відбуваються не більш як чотири години на день. З одного боку, це є позитивним для працевлаштованих осіб, які мають змогу не втратити частину заробітної плати, як у випадку з виправними роботами. Однак для суб'єктів, які не працюють, таке обмеження перешкоджає можливості швидше відбутися стягнення.

Варто зазначити, що громадські роботи не призначаються особам з інвалідністю I або II групи та вагітним жінкам. Серед науковців існують різні погляди з визначення граничного віку відбування адміністративного стягнення у вигляді громадських робіт. Наприклад, Л. Шестак вважає доцільним у вирішенні цієї проблеми застосовувати актуальне пенсійне законодавство, що буде більш точно відповідати критерію працездатності [4]. У законодавстві ж закріплений граничний вік для жінок – 55 років, для чоловіків – 60 років (ст. 31-1 КУпАП).

Як вже зазначалося, види суспільно корисних робіт, які будуть виконувати порушники, визначають органи місцевого самоврядування.

Громадські роботи можна *класифікувати* на такі види:

– **роботи, що несуть екологічну користь:** озеленення територій, відновлення природних джерел та водоймищ, догляд заповідників, прибирання та збір макулатури, поліетилену та інші заходи з екологічного оздоровлення територій населених пунктів;

– **соціальні роботи:** здійснення соціально-медичного патронажу особам похилого віку та особам з інвалідністю, надання допомоги учасникам бойових дій та членам їх сімей, особам, які потрапили в складні життєві обставини, що обумовлені їх медичним діагнозом чи соціальним статусом, обслуговування дитячих будинків тощо;

– **пов'язані з підвищенням рівня культурного життя:** організація заходів дозвілля дітей та молоді, робота в музеях, відновлення пам'яток архітектури, історії та культури;

– **соціально-корисні роботи в економічній сфері:** будівництво, проведення ремонтних робіт, лісопилна та стругальна діяльність, видобування руд тощо.

Відповідно до Порядку виконання адміністративних

стягнень у вигляді громадських робіт, виправних робіт та суспільно корисних робіт виконання постанови суду (судді) про накладення адміністративного стягнення у вигляді громадських робіт покладається на уповноважений орган з питань пробації [5]. Він має щорічно надсилати запит до органів місцевого самоврядування стосовно визначення видів громадських робіт та переліку об'єктів, на яких порушники їх виконуватимуть. Такі об'єкти мають знаходитися в межах адміністративно-територіальної одиниці відповідно до місця проживання особи. Також зазначений орган з метою здійснення контролю отримує інформацію про основне місце роботи чи навчання правопорушника, посаду, яку він обіймає та правила внутрішнього трудового розпорядку підприємства, установи, організації (навчального закладу).

Цікаво, що у разі надходження декількох постанов про застосування громадських робіт стосовно однієї особи, їх виконання здійснюється послідовно відповідно до реєстрації. Стосовно кожної постанови заводиться окрема особова справа.

Сума, яку може відшкодувати правопорушник на громадських роботах, є досить незначною, адже відповідно до ст. 321-1 КУпАП чотири години громадських робіт дорівнюють одному неоподаткованому мінімуму доходів громадян. Згідно зі ст. 321-4 КУпАП у разі невиконання з тих чи інших причин даного виду адміністративної відповідальності, постановою суду (судді) за поданням органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, невідбутий строк громадських робіт може бути замінено штрафом або адміністративним арештом. Заміна застосовується за умови, що санкція статті, за якою на порушника накладено адміністративне стягнення, передбачає можливість застосування штрафу чи арешту.

В умовах сьогодення накладення стягнення у вигляді громадських робіт втрачає сенс через регулярне невиконання особами, яким вони були призначені. Правопорушники часто відмовляються відвідувати органи пробації, а примусити особу виконувати суспільно корисні роботи ніхто не може. Проходить час і здійснюється заміна даного заходу адміністративної відповідальності на штраф чи арешт. Розмір штрафу в такому разі буде менший, ніж той, який міг би бути призначений одразу після вчинення правопорушення. Звісно, для особи порушника такі обставини є зручнішими. Стосовно арешту, то він є найсуворішим видом адміністративного стягнення, який накладається за правопорушення, що за ступенем суспільної небезпеки наближаються до злочинів. Проте, як вже зазначалося раніше, зміна на арешт може здійснюватися лише у випадках, коли дана міра адміністративної відповідальності передбачена санкцією статті, а таких випадків не так вже й багато.

Для притягнення особи до адміністративної відповідальності потрібно визначити сукупність усіх обставин, наявність яких робить таку відповідальність можливою. Проаналізувавши адміністративне законодавство, слід виокремити такі *підстави* для застосування громадських робіт:

1. **Наявність юридичного факту**, що означає вчинення особою винного протиправного діяння, перед-

баченого статтею КУпАП, санкція якої визначає накладення стягнення у вигляді громадських робіт. До цих правопорушень належать такі, як: порушення правил дорожнього руху пішоходами, велосипедистами та особами, які керують гужовим транспортом, і погоничами тварин, що спричинило створення аварійної обстановки (ч. 4 ст. 127), пошкодження автомобільних доріг, вулиць, дорожніх споруд, залізничних переїздів і технічних засобів регулювання дорожнього руху, створення перешкод для руху та невжиття необхідних заходів з їхнього усунення (ст. 139), вчинення дрібного хуліганства (ст. 173), вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування (ст. 173-2), розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді, вчинене особою, яка двічі протягом року піддавалась адміністративному стягненню за розпивання пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або появу в громадських місцях у п'яному вигляді (ч. 3 ст. 178), злісна непокора законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця (ст. 185) тощо.

2. Наявність складу адміністративного правопорушення. Суб'єктом правопорушення є фізична деліктоздатна особа, що досягла 16-річного віку, та на яку не поширює свою дію ч. 3 ст. 30-1 КУпАП. Варто зазначити, що громадські роботи є одним з тих видів стягнення, які дозволено застосовувати до неповнолітньої особи (але не більше двох годин на день). Суб'єктивна сторона полягає в умисній формі вини, коли особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння та бажає, передбачає чи свідомо допускає настання суспільно небезпечних наслідків. Об'єктом є суспільні відносини, що виникають в тих чи інших ситуаціях (наприклад, у сфері забезпечення громадського порядку та громадської без-

пеки). Об'єктивна сторона – зовнішній прояв суспільно-небезпечного посягання, виражений у формі дії або бездіяльності.

3. Відсутність обставин, що виключають адміністративну відповідальність (стан неосудності, крайня необхідність, необхідна оборона) та **обставин, що виключають провадження в справі** (ст. 247 КУпАП).

4. Для розуміння повної картини правопорушення має бути встановлено **характер вчиненого правопорушення, особа порушника (вік, стать, службовий, соціальний стан, поведінка у трудовому колективі та побуті), ступінь його вини, майновий стан.** Крім того, слід звернути увагу й на **обставини, які пом'якшують або обтяжують адміністративну відповідальність.** Врахування зазначеного дозволить призначити особі стягнення, яке повною мірою відповідатиме обставинам справи.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження дійшли висновку, що громадські роботи в адміністративному праві – це один з видів адміністративного стягнення, що застосовується до винної особи за рішенням суду та має на меті здійснити виховний вплив, полягає у зобов'язанні виконувати безоплатні суспільно корисні роботи, які не впливають на матеріальний стан правопорушника.

Здійснивши науковий аналіз даного виду адміністративного стягнення, можна визначити такі *фактичні та стратегічні цілі* громадських робіт:

- 1) здійснити трудово-виховний вплив на порушника;
- 2) запобігти вчиненню нових правопорушень тією ж особою;
- 3) завдяки загальній превенції стримувати інших членів суспільства від протиправних діянь;
- 4) дати особі змогу здобути навички та знання у новій сфері діяльності, яка є суспільно корисною;
- 5) сформувати в суспільстві ідею справедливості, взаємної поваги та правосвідомості.

Список використаних джерел

1. Про результати роботи Національної поліції України у 2021 році: звіт Національної поліції України. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2021/Zvit_NPU_2021_.pdf
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X (ред. від 29.10.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
3. Кашуба Р.М. Щодо запровадження інституту альтернативного адміністративного стягнення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 165.
4. Шестак Л.В. Громадські роботи як вид адміністративного стягнення: поняття та сутність. *Право і суспільство*. 2018. № 2. С. 109-114.
5. Про затвердження Порядку виконання адміністративних стягнень у вигляді громадських робіт, виправних робіт та суспільно корисних робіт: наказ Міністерства юстиції України від 19.03.2013 № 474/5 (ред. від 06.12.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0457-13#Text>.

References

1. On the results of the work of the National Police of Ukraine in 2021: report of the National Police of Ukraine. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2021/Zvit_NPU_2021_.pdf (in Ukrainian).
2. Code of Ukraine on Administrative Offenses: Law of Ukraine of December 7, 1984 № 8073-X (on July 16, 2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (in Ukrainian).
3. Kashuba R.M. Regarding the introduction of the institute of alternative administrative penalty. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2015. № 2. Art. 165. (In Ukrainian).
4. Shestak L.V. Community service as a type of administrative penalty: concept and essence. *Law and society*. 2018. № 2. pp. 109-114. (In Ukrainian).

5. On approval of the Procedure for the implementation of administrative fines in the form of public works, correctional works and socially useful works: order of the Ministry of Justice of Ukraine of March 19, 2013 (on December 6, 2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0457-13#Text>. (In Ukrainian).

Anastasiia MOSKALENKO

student, Yaroslav Mudryi National Law University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1602-4026>
e-mail: nasty2002moskalenko@gmail.com

Tetiana UDOVYCHENKO

student, Yaroslav Mudryi National Law University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4885-8295>
e-mail: tanya.before@gmail.com

PUBLIC WORKS AS A FORM OF ADMINISTRATIVE SANCTION

Introduction. Administrative offenses are the most common of all types of offenses committed on the territory of Ukraine every year. Together, they pose a significant threat to the state and society. Effective in combating this is the application of administrative responsibility, the final result of which is the imposition of administrative fines. Among them, public works occupy a special place, which is one of the relatively new types of administrative fines.

The purpose of the paper is to define the concepts, signs, classification and conditions of application of public works as a type of administrative penalty, its main functions and goals.

Results. The paper provides a scientific analysis of public works as a type of administrative fines. The concept is explained, the main features and features of this type of sanction are clarified. The classification of socially useful works is given depending on the sphere of social life. The reasons for imposing a penalty in the form of community service on the offender have been clarified. A comparative analysis of public works with other types of enforcement is carried out. The main purpose of the application of public works is defined.

Conclusion. The most expedient is the definition of community service as one of the types of administrative sanction applied to the guilty person by court decision and aimed at exercising an educational influence, consisting in the obligation to perform unpaid socially useful work that does not affect the financial condition of the offender. Administrative fines in the form of community service are imposed with the aim of achieving the following goals: to exert labor and educational influence on the violator; to prevent the commission of new offenses by the same person; due to general prevention, deter other members of society from illegal acts; to give a person the opportunity to acquire skills and knowledge in a new field of activity that is socially useful; to form the idea of justice, mutual respect and legal awareness in society.

Keywords: administrative responsibility, administrative sanction, public works, offense

Олександр Юрійович ГРИГОР'ЄВ

старший викладач, Національний університет "Львівська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1374-4450>

e-mail: Gri1970@ukr.net

Наталія Ярославівна ПЕТРИШИН

к.е.н., доцент, в.о. зав. кафедри, Національний університет "Львівська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4642-1778>

e-mail: natalya.petryshyn@gmail.com

Андрій Васильович ТОДОЩУК

к.е.н., доцент, Національний університет "Львівська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4642-1778>

e-mail: a.todoschuk@gmail.com

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ЦИФРОВОГО РЕЙТИНГУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ПІДПРИЄМСТВ

У статті продовжено цикл публікацій з визначення проблем вітчизняної нормативно-методичної бази для визначення рейтингу юридичної особи за економічними показниками в умовах європейської інтеграції. Запропоновано методичні рекомендації з визначення господарсько-економічного рейтингу юридичної особи на основі кредиту соціальної довіри, аналог якого застосовується у Китайській Народній Республіці та на основі досвіду провідних країн світу. Ці рекомендації пропонується застосовувати державними органами України з метою мінімізації корупції та прозорості надання пільг, привілеїв, державних замовлень.

Ключові слова: рейтинг, критерій, показник, економічне рейтингування

ВСТУП

Сучасна політична і економічна криза є найважчим випробовуванням для українських підприємств. Така ситуація вимагає нового відношення до ефекту та ефективності діяльності вітчизняних підприємств. На сьогодні склалася вкрай складна ситуація для підприємницького середовища: військова агресія росії; несприятливі економічні умови та кон'юнктури світового ринку; відсутність чітких критеріїв в оцінюванні економічної діяльності підприємства з боку державних органів і комерційних установ; недосконалість нормативно-законодавча база, яка в умовах війни набула багато протиріч тощо.

Перелічені фактори мають об'єктивний характер і не залежать від виду і характеру діяльності підприємства.

Сучасні методи і технології рейтингування підприємств, які застосовують державні органи, комерційні банки, фінансові установи тощо, є базовими для прийняття управлінських рішень для керівників даних установ. Але в умовах ковзаючого зовнішнього середовища, невизначеність і непередбачуваність його швидко зростає.

Для чіткого і ясного розуміння, в якій економічній ситуації знаходиться суб'єкт господарювання, необхідно застосувати єдину універсальну методику визначення рейтингу підприємства, якою буде користуватися держава, в особі державних органів й на основі якої будуть розподілятися пільги, привілеї, субсидії, дотації, субвенції тощо. Ця методика має бути досить простою, зрозумілою і прозорою для підприємців. Також необхідно, щоб нею могли скористатися підприємці, менеджери, експерти, інвестори тощо.

Така методика має базуватися на точних економічних показниках діяльності підприємства, які характеризують сучасний стан підприємства і створюють передумови

і гарантії стабільного зростання підприємства у майбутньому.

Однак існуючий рівень якості оцінювання економічної діяльності підприємств фактично відсутній. Державні органи не мають методики оцінювання економічної діяльності підприємств, що не дозволяє їм у прийнятті управлінських рішень практично реалізувати якісні процедури з необхідною точністю. Також це призводить до значних зловживань з боку державних органів у розподіленні різноманітних привілеїв, дозволів, ліцензій квот тощо.

Звичайно, що методика має бути простою в оцінюванні, непрацемісткою, зрозумілою у визначенні основних цілей і напрямків державних органів у тій чи іншій сфері.

МЕТА роботи полягає у ґрунтовному дослідженні та аналогізації міжнародного і вітчизняного досвіду рейтингування господарсько-економічної діяльності підприємств за економічними показниками на території України для розроблення гармонізованих та уніфікованих методичних рекомендацій з рейтингування суб'єктів господарської діяльності в умовах європейської інтеграції України і агресії з боку російської федерації.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною базою для проведення дослідження стали методологічні положення, відображені у Податковому Кодексі України, у Кодексі України про адміністративні правопорушення, Господарському кодексі України та інших законодавчих актах і літературних джерелах у сфері рейтингування суб'єктів господарської діяльності [1-8]. Для одержання результатів роботи використано такі загальнонаукові методи дослідження: теоретичного узагальнення – для системати-

зації та виокремлення ключових критеріїв рейтингування підприємств; порівняння – для аналогізації вітчизняного та міжнародного досвіду рейтингування підприємств.

РЕЗУЛЬТАТИ

Для визначення рейтингу підприємства за економічними показниками необхідно визначити завдання, які треба поставити перед цими показниками. З одного боку, ці показники не мають бути занадто складними, а з іншого – кількість показників має бути мінімальна, щоб не ускладнювати процес обчислення і бюрократизацію визначення рейтингування підприємств.

Також державні органи і підприємства на основі цих показників зможуть виконувати такі функції:

- чітко формулювати і обґрунтовано вимагати державними органами від підприємств стратегічні цілі і зміни до них у зв'язку зі здійсненням соціально-економічної політики держави;

- прогнозувати результативність господарсько-економічної діяльності підприємства, а також у разі зміни зовнішнього середовища (зміна кон'юнктури ринків, зміна пріоритетних цілей державних органів, зміна економічної ситуації тощо) здійснювати пошук і оновлення стратегічних і тактичних цілей підприємств;

- виявлення найбільш оптимальних факторів, які впливають на рівень соціально-економічного розвитку підприємств;

- виявлення необхідних змін для швидкого росту темпів економічного зростання підприємств;

- виявлення підприємств, які можуть претендувати на отримання державних пільг, державних субсидій, дотацій, субвенцій;

- виявлення підприємств, які можуть брати участь у державних торгах, можуть отримувати державні замовлення, закупівлі тощо;

- виявлення підприємств, які будуть відноситися до групи «ризик» і відповідно до яких необхідно здійснювати більш ретельні контролюючі заходи з податкових перевірок, митних перевірок тощо;

- виявлення підприємств-«одноденок» підприємств-«прокладок» тощо.

Відповідно до отриманих економічних показників будуть присвоюватися певні бали. Просумувавши їх, підприємство буде входити в одну з п'яти груп. Відповідно до цих п'яти груп будуть розподілятися «плюшки», позитивні рішення державних органів або, навпаки, буде застосовано коригувальні чи навіть каральні заходи стосовно діяльності підприємства.

Визначимо основні показники, до яких буде здійснюватися оцінювання економічних показників діяльності підприємства.

Перший показник – це коефіцієнт швидкої ліквідності ($K_{ш}$), який визначається як відношення поточних активів за винятком запасів до поточних зобов'язань.

$$K_{ш} = \frac{\text{Поточні активи} - \text{Запас}}{\text{Поточні зобов'язання}}. \quad (1)$$

Цей коефіцієнт показує здатність підприємства розплачуватись за власними першочерговими зобов'язаннями за рахунок найбільш ліквідних активів підприємства, до складу котрих входять грошові ресурси, дебіторська заборгованість та ліквідні цінні папери. Кое-

фіцієнт швидкої ліквідності показує, скільки грошових одиниць ліквідних оборотних коштів припадає на кожну грошову одиницю короткострокових зобов'язань.

Критичне значення $K_{ш} = 1$. У разі $K_{ш} < 1$ підприємство має неліквідний баланс. Значення $K_{ш}$ в межах 1-1,5 свідчить про те, що підприємство своєчасно ліквідує борги. Це співвідношення є однією з найважливіших характеристик ліквідності підприємства, за що було прозване «кислотним тестом».

Це один з найголовніших показників оцінювання економічної діяльності підприємства. Фондові біржі здійснюють перед прийняттям цінних паперів підприємства до торгів лістинг, тобто операцію оцінювання платоспроможності підприємства за своїми цінними паперами. Першим показником оцінювання виступає «кислотний тест». Якщо він не знаходиться в нормативних межах, то далі оцінювання припиняється і цінні папери підприємства до біржових торгів не допускаються.

Тому у рейтингуванні перевага буде надаватися підприємствам, в яких коефіцієнт швидкої ліквідності відповідає нормативним значенням. Градація буде застосовуватися у динаміці даного коефіцієнта.

Звичайно, що даний коефіцієнт не надає повної інформації фінансового стану підприємства, яке має дебіторську заборгованість або поточні зобов'язання, строк погашення яких не вимагається, але й негайна оплата також не вимагається. Тому необхідно застосувати й інші показники оцінювання.

Наступним показником може виступати коефіцієнт фінансової стійкості. Цей показник дає змогу оцінити залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування ($K_{фс}$), тобто співвідношення власних та позикових коштів:

$$K_{фс} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Позичений капітал}}. \quad (2)$$

Перевищення власних коштів над позиковими вказує на те, що підприємство має достатній рівень фінансової стійкості і відносно незалежне від зовнішніх фінансових джерел. Нормативне значення $K_{фс}$ повинно бути більшим 1.

Якщо $K_{фс} < 1$, то для підприємства потрібно з'ясувати причини зменшення фінансової стабільності (падіння виручки, зменшення прибутку, необґрунтоване збільшення матеріальних запасів тощо).

Наступним показником є рівень рентабельності реалізованої продукції підприємства ($P_{рп}$), що визначається як відношення чистого прибутку підприємств до собівартості реалізованої продукції:

$$P_{рп} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Собівартість реалізованої продукції}}. \quad (3)$$

Цей показник порівнюється з середнім рівнем рентабельності у галузі й відповідно здійснюються певні висновки. Для показника, який має високий рівень рентабельності реалізованої продукції буде присвоюватися високий бал оцінювання.

Хочеться підкреслити деякі особливості розрахунку даного показника. Обов'язково у чисельнику має знаходитися чистий прибуток, а не який-небудь інший.

Таблиця 1 – Рекомендоване рейтингування підприємств за економічними показниками діяльності підприємств
[розроблено авторами]

№ з/п	Назва показників	Одиниці вимірювання	Значення показників підприємства	Нормативне (середнє) значення показників підприємства	Межі коливання балів	Примітки
1	Коефіцієнт швидкої ліквідності			1	0 – дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	У разі $K_{ш} < 1$ підприємство має неліквідний баланс. Значення $K_{ш}$ у межах 1-1,5 свідчить про те, що підприємство своєчасно ліквідує борги
2	Коефіцієнт фінансової стійкості			1	0 – дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	Якщо $K_{фс} < 1$, то для підприємства потрібно з'ясувати причини зменшення фінансової стабільності
3	Рівень рентабельності реалізованої продукції			Середнє значення в області, регіоні, галузі тощо	0 – дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	
4	Рівень робочого капіталу	тис. грн		Середнє значення в області, регіоні, галузі тощо	0 – дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	
5	Активи	тис. грн		Середнє значення в області, регіоні, галузі тощо	0 – дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	
6	Власний капітал	тис. грн		Середнє значення в області, регіоні, галузі тощо	0 – дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	
7	Інші показники			Середнє значення в області, регіоні, галузі тощо	0 – дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	

Часто деякі особи, особливо політики, у своїх промовах визначають високий або низький рівень рентабельності галузі, підприємств, підприємства, продукції залежно від власних інтересів. Але завжди забувають вказати, яку саме рентабельність вони мають на увазі. Тому що прибуток може бути не тільки чистим, але й валовим, до оподаткування, від основної діяльності, маржинальним, балансовим тощо. І звичайно виглядає це або привабливо, або загрозово, залежно від цілей, які вони переслідують. Тому варто застосувати чистий прибуток, який точніше за все характеризує діяльність підприємства.

Наступний показник це рівень робочого капіталу. Робочий капітал (P_K) – різниця між оборотними активами підприємства та його короткостроковими зобов'язаннями. Тобто робочий капітал є тією частиною оборотних активів, яка фінансується за рахунок влас-

них коштів та довгострокових зобов'язань. Наявність робочого капіталу свідчить про те, що підприємство не тільки здатне сплатити власні поточні борги, а й має фінансові ресурси для розширення діяльності та інвестування.

Звичайно, що робочий капітал у рейтингуванні буде порівнюватися з середнім рівнем у галузі. Тільки за такого оцінювання можна говорити про ефективну діяльність підприємства.

Наступним показником будуть виступати активи підприємства – сукупність майнових прав, які належать підприємству і являють собою матеріальні та фінансові ресурси, нерухомість, цінні папери, товарні знаки і ділову репутацію. Звичайно, що в оцінюванні буде порівнюватися рівень активів підприємства з середнім у галузі. Зрозуміло, що існують непрофільні активи, але їх

оцінювання може здійснюватися під час оцінювання соціальних показників діяльності підприємства, про що згадувалося у попередньому циклі статей [7-8].

Також необхідно здійснити оцінювання власного капіталу підприємства – частини активів підприємства після вирахування зобов'язань. Так само як і активи, необхідно здійснити оцінювання рівня власного капіталу у галузі.

Останнім критерієм рейтингування підприємств є інші показники. Державні органи для стимулювання розвитку тієї чи іншої галузі можуть застосовувати у власних інтересах різноманітні показники. Наприклад, коефіцієнт готівкової ліквідності, коефіцієнт фінансової незалежності, рівень рентабельності активів або власного капіталу, рівень ефективності від експорту або імпорту тощо.

Всього у рейтингуванні економічної діяльності підприємств пропонується застосувати всього сім показників. Тобто методика досить проста і легко сприймається. Це також пов'язано зі здатністю людського мозку засвоювати певну кількість даних. В ідеалі легко сприймається кількість даних від 5 до 7.

Рекомендоване рейтингування підприємств за економічними показниками наведено у табл. 1.

Зрозуміло, що у рейтингуванні підприємств за еко-

номічними показниками варто було б здійснити оцінювання і за такими показниками: кількість сплачених податків, кількість працюючих, розмір основних виробничих фондів, плинність кадрів тощо. Але ці показники мали б оцінювати або податкові органи, митні органи, соціальні державні органи, про що згадувалося у наших попередніх публікаціях [7-8].

ВИСНОВКИ

Запропоновані методичні рекомендації з цифрового рейтингування економічних показників підприємств дасть змогу вдосконалити нормативно-правове забезпечення визначення рейтингу підприємства для отримання шкали надійності підприємства як суб'єкта господарської діяльності, ліквідувати істотні проблеми корупції у системі державних органів, покращити фінансову і кредитну дисципліну передусім у центральних органах, а далі й в галузях, областях містах та кредитних установах тощо.

Ці рекомендації дають змогу встановити для сумлінних підприємств можливість отримати з боку держави різноманітні привілеї і уникнення необґрунтованих і часто неефективних перевірок з боку державних органів. Також це значно спростить процедуру отримання кредитів від комерційних фінансових установ.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. ст.112.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.2084 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)*. 1984. додаток до № 51. ст. 1122.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. ст.131.
4. Про затвердження Національної рейтингової шкали: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2007 р. № 665. *Офіційний вісник України*. 2007. № 32. С. 25.
5. Все, что нужно знать о кредитных рейтингах (Standard & Poors Rating Services. McGRAW HILL FINANCIAL, 2014. URL: https://www.standardandpoors.com/ru_RU/delegate/getPDF?articleId=1498030&type=COMMENTS&subType=RATING%20DEFINITION
6. Соціально-економічна діагностика в умовах глобалізації / О.С. Кузьмін та ін. Львів, 2012. 284с.
7. Григор'єв О.Ю., Петришин Н.Я., Тодощук А.В. Методичні рекомендації з цифрового рейтингування підприємств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 12/4. С. 5–8.
8. Григор'єв О.Ю., Петришин Н.Я., Тодощук А.В. Методичні рекомендації з цифрового оцінювання соціальних показників підприємств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 4. С. 10–15.

References

1. Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine of 02.12.2010 № 2755-VI. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. art.112. (in Ukrainian).
2. Code of Ukraine on Administrative Offenses: Law of Ukraine of 07.12.2084 №8073-X. *Information of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR*. 1984. appendix to № 51. art. 112. (in Ukrainian).
3. Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine of April 5, 2001 № 2341-III. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2001. № 25-26. art.131. (in Ukrainian).
4. On approval of the National Rating Scale: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of April 26, 2007. № 665. *Official Bulletin of Ukraine*. 2007. № 32. P. 25. (in Ukrainian).
5. Everything you need to know about credit ratings (Standard & Poors Rating Services. McGRAW HILL FINANCIAL, 2014. URL: https://www.standardandpoors.com/ru_RU/delegate/getPDF?articleId=1498030&type=COMMENTS&subType=RATING%20DEFINITION (in Russian).
6. Socio-economic diagnostics in the conditions of globalization / O.Y. Kuzmin et al. Lviv, 2012. 284 pp.
7. Hryhoriev O.Yu., Petryshyn N.Ya., Todoshchuk A.V. Methodical recommendations for digital rating of enterprises. *Economics. Finances. Law*. 2020. № 12/4. pp. 5–8. (in Ukrainian).
8. Hryhoriev O.Yu., Petryshyn N.Ya., Todoshchuk A.V. Methodical recommendations for digital assessment of social indicators of enterprises. *Economics. Finances. Law*. 2021, № 4. pp. 10–15. (in Ukrainian).

Oleksandr HRYHORIEV

Senior Lecturer, Lviv Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1374-4450>

e-mail: Gri1970@ukr.net

Nataliia PETRYSHYN

PhD in Economics, Associate Professor, Acting Head of the Department, Lviv Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4642-1778>

e-mail: natalya.petryshyn@gmail.com

Andrii TODOSHCHUK

PhD in Economics, Associate Professor, Lviv Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4642-1778>

e-mail: a.todoschuk@gmail.com

METHODOLOGICAL RECOMMENDATIONS FOR DIGITAL RATING OF ECONOMIC INDICATORS OF ENTERPRISES

Introduction. The introduction of the economic rating will contribute to the centralization of control over the activities of economic entities by various state bodies. On the other hand, the economic rating will allow to avoid subjectivity in the evaluation of the economic activity of enterprises by state bodies and other subjects of economic activity and to establish a transparent and understandable work of the state bodies themselves for subjects of economic activity and society as a whole.

Purpose. It consists in a careful study and analysis of the international and domestic experience of rating the economic activity of enterprises according to economic and economic indicators in Ukraine in order to develop agreed and unified methodological recommendations for the ranking of business entities in the process of European integration of Ukraine.

Results. To determine the rating of the company by economic indicators, it is necessary to evaluate the main indicators of the economic activity of the enterprise, minimizing and simplifying their calculation, and to introduce a digital rating of the economic indicators of the company. With two-way communication between the enterprise and other market participants, this will simplify relations between them. On the other hand, state bodies will be able to direct the development of enterprises in the right direction, according to the adopted policy of socio-economic development.

Conclusions. The proposed methodological recommendations on the digital rating of the economic indicators of enterprises will allow to improve the legal framework for determining the rating of the enterprise to obtain a scale of reliability of the enterprise as a business entity, to eliminate significant problems of corruption in the distribution of financial funds, to improve financial and credit discipline, first of all, in the central authorities, and secondly in industries, regions, cities and credit institutions, etc.

Keywords: rating, criterion, indicator, economic rating

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2022.11\(1\).6](https://doi.org/10.37634/efp.2022.11(1).6)
УДК 343.9

Софія Олегівна ГАЛЬЧЕНКО

студентка, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2311-468X>
e-mail: gal4eko@icloud.com

Данііл Олексійович ТЕРЕЩЕНКО

студент, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7499-1976>
e-mail: danter0113@gmail.com

Ігор Ігорович ШЕВЧУК

студент, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5964-843X>
e-mail: oppashiva88@gmail.com

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ФІКСАЦІЇ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОЇ ПОДІЇ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Інженерно-транспортні експертизи на місці вчинення ДТП як явище та міжнародні стандарти їх здійснення рідко стають предметом наукових досліджень. Для ґрунтовного аналізу сутності та сучасних можливостей цих експертиз необхідно розглянути міжнародні стандарти здійснення судових експертиз та норми чинного національного законодавства з їхнього регулювання. Це дасть змогу визначити закономірності здійснення інженерно-технічних експертиз на місці ДТП в Україні та виокремити сучасні новітні можливості дослідження слідів ДТП у інших країнах світу.

Ключові слова: криміналістика, судова експертиза, автотехнічна експертиза, міжнародні стандарти, дорожньо-транспортна подія, лазерне сканування, Car Edit

ВСТУП

Сучасні інтеграційні процеси впровадження міжнародних норм у національне законодавство визначають нові завдання з включення таких стандартів у судово-експертну діяльність. Орієнтація регулювання судово-експертної діяльності на зарубіжну практику відкриває нові можливості для підвищення якості та професіоналізму здійснення експертиз судово-експертними установами. На сьогодні європейські правові стандарти формуються у рамках двох найбільших регіональних міжнародних об'єднань – Ради Європи та Європейського Союзу [10, с. 158, 159]. Процес «стандартизації» не оминув й здійснення інженерно-транспортних експертиз. Євроінтеграція національного законодавства у відповідній галузі має відбуватися з урахуванням особливостей регулювання порядку здійснення інженерно-транспортних експертиз національним законодавством, залученням новітніх науково-технічних розробок вітчизняних і зарубіжних учених та застосуванням світового досвіду впровадження таких розробок.

Проблеми призначення та здійснення судових експертиз у розслідуванні дорожньо-транспортної події (ДТП) у різні часи вивчали О.І. Антіпова, П.В. Галаса, С.В. Данець, К.В. Дубонос, В.І. Дячук, В.І. Клименко, М.П. Климчук, І.П. Красюк, П.П. Луцюк, С.І. Ольховенко, О.В. Сарасєв, А.М. Туренко, С.О. Шевцов, А.Р. Шляхов та ін. Однак ці питання стосувались окремих аспектів регулювання судово-експертної діяльності і не охоплювали всіх новацій і особливостей здійснення інженерно-транспортних експертиз.

МЕТА роботи – дослідження основних засобів фіксації місця ДТП, їхніх переваг та недоліків, і можливості модернізації процесу за допомогою розробок зарубіжних учених.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті автори вважали за доцільне використати як загальнонаукові, так і спеціальні методи: пізнання, зокрема аналізу, спостереження, класифікації, узагальнення, порівняльно-правовий, а також наукового пізнання.

РЕЗУЛЬТАТИ

За останні 30 років Україна уклала договори про співпрацю у цій галузі з Грузією, Латвією, Литвою, Естонією, Казахстаном, Узбекистаном, Молдовою, Китаєм, В'єтнамом, Монголією, Македонією, Польщею, Чехією та низкою інших європейських країн. Внаслідок розвитку інноваційних технологій та появи нових міжнародних стандартів виникли й нові форми міжнародного співробітництва у галузі інженерно-транспортної експертизи:

- вдосконалення українського законодавства, узгодження його з нормами міжнародного права;
- співпраця національних судово-експертних установ з міжнародними судово-експертними установами;
- укладення міждержавних угод у галузі здійснення інженерно-технічних експертиз та створення умов для реалізації положень відповідних угод;
- організація міжнародних конференцій у відповідній галузі;
- здійснення спільних наукових розробок між відповідними установами різних держав та створення спільної методичної бази на основі цих розробок.

Міжнародна співпраця у галузі здійснення інженерно-транспортних експертиз визначається також участю українських експертних установ у діяльності відповідних міжнародних організацій – насамперед Європейської мережі судово-експертних установ (European Network of Forensic Science Institutes –

ENFSI), основною метою діяльності якої є підвищення якості судово-експертної науки Європи, створення й дотримання міжнародних стандартів якості судової експертизи. У 2022 р. до складу ENFSI увійшов Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр, а у 2016-2017 рр. – Київський науково-дослідний інститут судових експертиз та Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. засл. проф. М.С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України [10, с. 164].

Судовими експертизами, що досліджують сліди ДТП є інженерно-транспортні експертизи, серед яких можна виокремити:

– транспортно-трасологічну експертизу, завданнями якої є ідентифікація за слідами, залишеними транспортним засобом, певного його екземпляра або установлення його типу, моделі; визначення взаємного розташування транспортних засобів у момент їх контактування; визначення місця зіткнення транспортних засобів і місця наїзду на перешкоду (пішохода), установлення механізму утворення слідів; розташування транспортних засобів відносно проїзної частини на момент контактування [3];

– автотехнічну експертизу, завданнями якої є установлення механізму ДТП та її елементів: швидкості руху (за наявності слідів гальмування та за пошкодженнями), гальмового та зупинного шляхів, траєкторії руху, відстані, пройденої транспортним засобом за певні проміжки часу, та інших просторово-динамічних характеристик пригоди; швидкість руху транспортних засобів, виходячи з їх пошкоджень тощо [3];

– комплексну автотехнічну експертизу, експертизу відео-, звукозапису та фототехнічну експертизу (за наявності відеозапису моменту ДТП), завданнями якої є: визначення марки і моделі транспортного засобу за відеозаписами та фотозображенням; визначення приналежності слідів, залишених на проїзній частині, транспортному засобу тощо; визначення розміру (довжини) слідів і їх прив'язки до стаціонарних об'єктів і транспортних засобів; визначення розташування і траєкторії транспортного засобу на проїзній частині під час його руху; визначення взаємного розташування транспортних засобів на певних відрізках часу, визначення місця зіткнення (наїзду) тощо.

Варто погодитися з А.В. Лубенцовим, що завдання судової автотехнічної експертизи поділяються на загальні та конкретні [9, с. 204]. З нашого погляду завдання транспортно-трасологічної та комплексної автотехнічної, експертизи відео-, звукозапису та фототехнічної експертизи також можна поділити на загальні й конкретні. Загальні завдання визначаються нормативно-правовими актами у сфері експертної діяльності, а конкретні завдання визначаються уповноваженою особою, яка призначає конкретну судову експертизу [1].

Здійснення криміналістичної експертизи на місці ДТП належить до сфери діяльності Науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів (НДЕКЦ), що є підрозділами Експертної служби МВС України. Кожний центр має власну спеціалізацію і є акредитованим за міжнародними стандартами. До міжнародної співпраці залучений і Незалежний інститут судових експертиз, який завдяки співпраці з Міжнародним центром судової експертизи при Європейській арбітражній палаті отримує замовлення на здійснення експертиз не тільки в Україні, а й у інших країнах Європи.

Із прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення адміністративних бар'єрів для експорту послуг» українські громадяни отримали доступ до європейських стандартів і методик проведення судових експертиз, оскільки Експертно-правова група НІСЕ стала партнером Міжнародного Інституту Експертиз «IExpertise».

Автотехнічною експертизою вирішуються виключно технічні аспекти ДТП, тобто здійснюється дослідження ДТП на підставі фізичних законів. У процесі дослідження експерт-автотехнік шляхом аналізу наданих на дослідження вихідних даних встановлює нові об'єктивні факти, які може бути використано як докази [5, с. 175]. У дослідженні слідів транспортного засобу на одязі або взутті потерпілого експертіві також надається акт судово-медичного дослідження пошкоджень на тілі потерпілого [10, с. 481].

Гарантією достовірності інженерно-транспортних досліджень може виступати комплекс заходів, що вживаються в регіональних НДЕКЦ: 1) організація чіткого функціонування системи підготовки та перепідготовки персоналу; 2) застосування передових методик і методів; 3) впровадження сучасного устаткування, засобів вимірювальної техніки; 4) випробування і налагодження устаткування; 5) участь персоналу у міжлабораторних порівняльних дослідженнях [11, с. 6]. Так, для забезпечення достовірності отриманих у ході автотехнічної експертизи результатів, система управління якістю передбачає розроблення та виконання стандартних операційних процедур, в яких прописуються послідовність та діапазон необхідних до виконання дій. Так, для експертизи технічного стану розробляються дві системи управління якістю:

1) «*Експрес-діагностика колісних транспортних засобів категорії М1*» [13];

2) «*Контроль температури навколишнього середовища та стану дорожнього покриття на ділянках дороги, де проводиться вимірювання*» [14].

Практика розслідування ДТП свідчить про те, що одним із основних недоліків у призначенні автотехнічної експертизи є надання слідчим неповних даних, що є наслідком передусім неякісного складання протоколів оглядів місця ДТП, в яких неповно описується пошкодження транспортного засобу, не вказується точна їх локалізація, розміри, висота розташування, не вимірюється висота від дорожнього покриття до бампера, фар, капоту, крил [10, с. 147]. Так, зазвичай фіксація місця дорожньо-транспортної події здійснюється слідчим чи спеціалістом із застосуванням фото- та відеокамер, рулеток та курвиметрів, а схема місця ДТП зображується на аркуші паперу. Однак такий спосіб має низку недоліків. По-перше, значні витрати часу на збір даних та побудову схеми ДТП, яка в результаті не завжди має високу якість. По-друге, висока можливість помилок з боку слідчого при фіксації та через суб'єктивні чинники сприйняття ДТП.

Останнім часом поширення набуває такий спосіб фіксації місця події, як фотографіметрична зйомка. Принцип роботи полягає в тому, що робиться кілька фото місця ДТП з різних ракурсів, які потім оброблюються за допомогою спеціальної програми. За таким принципом працюють комплекси «Фотоком», «Фомп-ю»

тощо. Однак, незважаючи на переваги над першим способом, принцип фотограмметричної зйомки має й низку суттєвих недоліків: обмежені можливості застосування за погані видимості, необхідність використання мірного об'єкта, складний інтерфейс програми та тривалий час оброблення інформації [10, с. 167].

В Україні впроваджено інші способи фіксації місця ДТП, серед яких – лазерне сканування. Цей спосіб дає змогу отримати тривимірну модель місця події з можливістю зміни ракурсу, скорочує в кілька разів час фіксації, не залежить від видимості та скорочує кількість зайнятих осіб (здійснюється одним фахівцем) [10, с. 167].

Стосовно міжнародної практики, – значних успіхів у розвитку методології проведення інженерно-транспортних експертиз на місці ДТП досягли науковці Киргизстану. Службовцями Експертно-криміналістичного відділу МВС Киргизької Республіки розроблено комп'ютерну програму «Car Edit». Робота програми базується на створенні онлайн-моделі типових слідчих ситуацій ДТП у процесі огляду місця події з можливістю виведення масштабованого зображення та його друку. За допомогою застосування слідчий має можливість умовно зобразити усі деталі місця події – дорогу, перехрестя, дорожні знаки, світлофори тощо. Функція програми «електронна рулетка» дає змогу виміряти відстані між об'єктами та оцінити видимість у разі конкретно заданих умов. Основна перевага програми полягає в тому, що всі відомості (розташування перехрестя, автотransпортні засоби) формують єдину базу даних, що суттєво скорочує час оформлення процесуальних документів під час фіксації місця ДТП [11, с. 135].

На сьогодні в Україні учасники ДТП можуть самостійно фіксувати сліди ДТП, заповнивши паперовий або електронний Європротокол [2]. Фіксація слідів ДТП в електронному Європротоколі можлива за наявності хоча б в однієї сторони смартфона, планшета чи ноутбука. На даний час має бути фотокамера та доступ до Інтернет. На сторінці оформлення Європротоколу стороною ДТП вносяться всі дані, які стосуються ДТП: фотографується місце аварії та власноруч накреслена

схема ДТП чи обирається потрібна схема з числа типових. На заповнення електронного Європротоколу водії витрачають близько 7-10 хвилин. Проте можливість складання сторонами Європротоколу має й деякі обмеження. Так, обов'язково має бути відсутність травмованих (загиблих) людей; згода водіїв цих транспортних засобів стосовно обставин її скоєння; точність відображення у текстових та графічних засобах фіксації даних, які необхідно внести до повідомлення; відсутність у них ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, а з 1 липня 2022 р. розмір страхової виплати за шкоду, заподіяну майну потерпілих не може перевищувати 80 000 грн. [4]. У всіх інших випадках виявлення і фіксація слідів, необхідних для встановлення обстановки дорожньо-транспортної події, її механізму та інших обставин події злочину здійснюється слідчим та залученим ним спеціалістом.

На нашу думку, Україна має повний потенціал для впровадження сучасних технологій у дослідження не лише слідів ДТП, а й інших кримінальних правопорушень. Наша держава стрімко розвивається в усіх сферах суспільного життя та має можливості залучення провідних фахівців для розроблення подібних систем фіксації місця події, як, наприклад, Car Edit.

ВИСНОВКИ

Міжнародні стандарти спрямовано на уніфікацію усіх сфер суспільного життя, зокрема й криміналістики, однак стрімкий розвиток науки та техніки передбачає зміни, що сприяють модернізації усіх галузей. Україна активно співпрацює з державами Європи та Сходу в галузі здійснення судових експертиз, що регулюється відповідними нормативно-правовими актами, ґрунтовний аналіз яких дозволив визначити предмет та завдання автотехнічної експертизи. У статті також наведено основні засоби фіксації місця події, їх переваги та недоліки і можливість модернізації процесу за допомогою розробок зарубіжних учених: лазерне сканування, фотограмметрична зйомка, спеціальні програми для моделювання місця події.

Список використаних джерел

1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 28. Ст. 232.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дорожньо-транспортних пригод та виплати страхового відшкодування: Закон України від 17.02.2011 № 3045-VI. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3045-17#Text>
3. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р., № 53/5. Дата оновлення: 19.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>
4. Про деякі питання здійснення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Постанова Національного банку України; Положення, Схема, Перелік від 30.05.2022 № 108. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0108500-22#Text>
5. Грига М.А., Осетрова О.С. Судові експертизи, що проводяться під час розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Правовий часопис Донбасу*. 2017. № 3-4 (61). С. 173-178.
6. Данець С. Застосування новітніх технологій лазерного сканування під час огляду місця дорожньо-транспортної пригоди. *Криміналістичний вісник*. 2014. № 2 (22). С. 166-171.
7. Заяць Р. Зарубіжний досвід діяльності науково-дослідних експертно-криміналістичних установ міністерства внутрішніх справ та можливості його використання в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 52. С. 134-138.
8. Клименко Н.І. Судова експертологія: курс лекцій для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. Київ, 2007. 528 с.
9. Лубенцов А. Предмет і завдання судової автотехнічної експертизи. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2017. № 17. С. 198-204.
10. Русецький А. Про організацію судово-експертної діяльності: міжнародний аспект. *Теорія та практики судової експертизи і криміналістики*. 2017. № 17. С. 158-165.
11. Шевцов С.О. Питання забезпечення достовірності результатів експертизи технічного стану транспортних засобів.

Створення, експлуатація і ремонт автомобільного транспорту та будівельної техніки: матеріали II Всеукраїнської науково-технічної конференції Полтавського національного технічного університету ім. Юрія Кондратюка. 2018. С. 6-9.

12. Шевцов С. А., Дубонос К. В. Расследование обстоятельств дорожно-транспортных происшествий: метод. реком. Харків, 2002. 171 с.

13. SOP.A.19/121/7-5.4-01 «Експрес-діагностика колісних транспортних засобів категорії М1». Харків, 2016. 18 с.

14. SOP.A.19/121/7-5.3-01 «Контроль температури навколишнього середовища та стану дорожнього покриття на ділянках дороги, де проводиться вимірювання». Харків, 2016. 5 с.

References

1. On Judicial Examination: Law of Ukraine of 25.02.1994 № 4038-XII. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (IVR)*. 1994. № 28. art. 232. (in Ukrainian).

2. On making changes to some legislative acts of Ukraine regarding traffic accidents and payment of insurance compensation: Law of Ukraine of 17.02.2011 № 3045-VI. *Database "Legislation of Ukraine"*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3045-17#Text> (in Ukrainian).

3. On the approval of the Instructions on the appointment and conduct of forensic examinations and expert studies and Scientific and methodological recommendations on the preparation and appointment of forensic examinations and expert studies: order of the Ministry of Justice of Ukraine of 08.10.1998, № 53/5. Date of update 19.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (in Ukrainian).

4. On some issues of mandatory civil liability insurance for owners of land vehicles: Resolution of the National Bank of Ukraine; Regulations, Scheme, List of 30.05.2022 № 108. *Database "Legislation of Ukraine"*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0108500-22#Text> (in Ukrainian).

5. Hryha M.A., Osetrova O.S. Forensic examinations conducted during the investigation of traffic accidents. *Legal journal of Donbass*. 2017. № 3-4 (61). pp. 173-178. (in Ukrainian).

6. Danets S. Application of the latest laser scanning technologies during the inspection of the scene of a traffic accident. *Forensic herald*. 2014. № 2 (22). pp. 166-171. (in Ukrainian).

7. Zaiats R. Foreign experience in the activity of scientific research expert forensic institutions of the Ministry of Internal Affairs and the possibility of its use in Ukraine. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*. 2018. № 52. pp. 134-138. (in Ukrainian).

8. Klymenko N.I. Forensic expertise: a course of lectures for students. law special higher education closing. Kyiv, 2007. 528 p. (in Ukrainian).

9. Lubentsov A. The subject and tasks of forensic auto technical examination. *Theory and practice of forensic examination and criminology*. 2017. № 17. pp. 198-204. (in Ukrainian).

10. Rusetskyi A. On the organization of forensic expert activity: international aspect. *Theory and practice of forensic examination and criminology*. 2017. № 17. pp. 158-165. (in Ukrainian).

11. Shevtsov S.O. The question of ensuring the reliability of the results of the examination of the technical condition of vehicles. *Creation, Operation and Repair of Road Transport and Construction Machinery: Materials of the 2nd All-Ukrainian Scientific and Technical Conference of Yuriy Kondratyuk Poltava National Technical University*. 2018. pp. 6-9. (in Ukrainian).

12. Shevcov S. A., Dubonos K. V. Investigation of the circumstances of road accidents: methods. recommendation. Kharkiv, 2002. 171 p. (in Russian).

13. SOP.A.19/121/7-5.4-01 «Express diagnostics of wheeled vehicles of the M1 category». Kharkiv, 2016. 18 p. (in Ukrainian).

14. SOP.A.19/121/7-5.3-01 «Control of the ambient temperature and the state of the road surface on the sections of the road where the measurement is carried out». Kharkiv, 2016. 5 p. (in Ukrainian).

Sofia HALCHENKO

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2311-468X>

e-mail: gal4eko@icloud.com

Daniil TERESHCHENKO

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7499-1976>

e-mail: danter0113@gmail.com

Ihor SHEVCHUK

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5964-843X>

e-mail: oppashiva88@gmail.com

MODERN POSSIBILITIES OF FIXATION A ROAD TRANSPORT EVENT: NATIONAL AND INTERNATIONAL EXPERIENCE

Introduction. Engineering and transport examinations at the scene of a road accident as a phenomenon and its international standards are rarely the subject of scientific research. So, for a thorough analysis of the essence and modern possibilities of such examinations, it is necessary to consider the international standards of conducting forensic examinations and the norms of the current national legislation regarding their regulation. Such an analysis will allow to determine the regularities of conducting engineering and technical examinations at the scene of a road accident in Ukraine and to single out the modern and latest opportunities for researching the traces of a traffic incident in other countries of the world.

The purpose of the paper is research of the main means of fixing the place of an accident, their pros and cons, and the possibility of modernizing the process with the help of the developments of foreign scientists.

Results. The paper shows the ways of improving the auto technical examination process, their advantages and disadvantages, the possibility of modernizing the process with the help of the developments of foreign scientists, such as: laser scanning, photogrammetric surveying, special programs for modeling the scene.

Conclusion: International standards are aimed at the unification of all spheres of social life, including forensics, but the rapid development of science involves changes that contribute to the modernization of all industries. Ukraine actively cooperates with many countries in the field of conducting forensic examinations, which is regulated by relevant legal acts, a thorough analysis of which allowed to determine the subject and tasks of auto technical examination. The paper also provides the main means of fixing the scene.

Keywords: forensics, forensic examination, auto technical examination, international standards, traffic incident, laser scanning, Car Edit

Анастасія Олександрівна ГЛОБА

студентка, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4351-5042>

e-mail: anastasiia.hloba.ua@gmail.com

УГОДА ПРО ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ СОТ: ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ З НАЦІОНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ПРО ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ

В статті розкриті особливості співвідношення міжнародних зобов'язань України, які вона взяла на себе в рамках Угоди про публічні закупівлі СОТ та національного законодавства про публічні закупівлі. Зокрема, виявлено проблемність такого співвідношення, оскільки Закон України «Про публічні закупівлі» містить положення про «локалізацію», в саме показник вартості складових вітчизняного виробництва у собівартості товару, що є предметом закупівлі. Формулювання, наведені в законі спричиняють невідповідність зі стандартами Угоди СОТ, яка встановлює національний режим та принцип недискримінації. Крім того, Угода встановлює заборону застосування заходів з метою заохочення місцевого розвитку. Таким чином, в статті проведено аналіз законодавства, а також доцільності запровадження відповідних заходів, та зроблено висновки щодо рекомендованих змін, які варто розглянути та впровадити законодавцю.

Ключові слова: Угода СОТ про публічні закупівлі, локалізація, публічні закупівлі, недискримінація, національний режим

ВСТУП

Приведення національного законодавства відповідно до вимог міжнародних угод, частиною яких є Україна, було і залишається актуальною проблемою законодавства України. Крім проблеми повільного впровадження їх положень, на практиці також виникають ситуації, коли норми національного законодавства не відповідають міжнародним зобов'язанням, які Україна взяла на себе, ратифікувавши відповідні угоди.

16 травня 2008 р. Україна стала повноправним членом Світової організації торгівлі (СОТ). 10 квітня 2008 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до СОТ» (далі – Протокол), а також низку законів, які повинні були прийняти у пакеті з ратифікацією Протоколу.

Ставши членом низки Угод у рамках СОТ, Україна взяла на себе відповідні міжнародні зобов'язання. Одним з обов'язків є приведення національного законодавства до вимог міжнародних угод, з метою чого законодавець ухвалює нові закони та вносить зміни до вже наявних. Однак, незважаючи на це, деякі закони, що суперечать таким міжнародним зобов'язанням, залишаються чинними, або ж приймаються нові, які також вступають у колізію з Угодами.

Предметом дослідження у цій статті є Угода СОТ про публічні закупівлі та її співвідношення з національним законодавством. Окремі аспекти проблематики здійснення закупівель в Україні розкривали у своїх працях такі науковці: І. Влялько, О. Овсянюк-Бердана, М. Остап'юк, В. Пашков, Я. Петруненко, О. Подчерковий, В. Смирчинський, І. Смотрицька, О. Юдіцький та ін. Однак, незважаючи на те, що окреслена нами проблематика, а саме співвідношення угоди СОТ з публічних закупівель з законодавством України, є надзвичайно актуальною, на науковому рівні її дослідженню не приділялася достатня увага.

МЕТА роботи – порівняння та правовий аналіз проблем, пов'язаних із співвідношенням міжнародних зобов'язань України згідно з Угодою про публічні закупівлі СОТ і національного законодавства України

про публічні закупівлі, виокремлення проблемних аспектів та наведення можливих варіантів їх вирішення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні використано загальнонаукові методи: діалектичний, монографічний, метод синтезу та порівняння, і спеціальні методи: формально-логічний, тлумачення норм права.

РЕЗУЛЬТАТИ

З 2016 р. Україна стала членом Угоди СОТ про публічні закупівлі (GPA) – багатосторонньої Угоди, яка регулює закупівлю товарів, робіт та послуг державними органами Сторін Угоди на основі принципів відкритості, прозорості та недискримінації [1]. Угода СОТ про державні закупівлі визначає взаємні зобов'язання з доступу до ринку між її Сторонами, та встановлює мінімальні стандарти здійснення державних закупівель, забезпечуючи створення відкритих, недискримінаційних та прозорих умов закупівель.

Ст. 3 цієї Угоди встановлює національний режим та принцип недискримінації. Так, ч. 1 вказує, що відносно всіх законів, нормативних актів, процедур і практики, які стосуються державних закупівель, охоплених цією Угодою, кожна зі Сторін повинна без зволікань та безумовно стосовно товарів, послуг та постачальників інших Сторін, які пропонують товари або послуги Сторін, забезпечити режим, не менш сприятливий, ніж той, який надається національним товарам, послугам та постачальникам, а також послугам та постачальникам будь-якої іншої Сторони. Відповідно до ч. 2 цієї статті кожна Сторона повинна гарантувати, що її закупівельні організації не будуть створювати постачальнику, заснованому в цій країні, режим, який є менш сприятливим, ніж той, що надається іншому постачальнику, заснованому в цій країні, на підставі ступеня іноземної приналежності або власності.

Водночас 14 липня 2022 р. набрали чинності зміни до Закону «Про публічні закупівлі», що обумовлені прийнятим Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» стосовно створення передумов для сталого розвитку та модернізації вітчизняного економічного простору».

чизняної промисловості” [4]. П. 29-1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про публічні закупівлі» визначає таке поняття, як ступінь локалізації виробництва – показник місцевого складника у питомій вазі вартості сировини, матеріалів, вузлів, агрегатів, деталей, складових частин і комплектуючих виробів, робіт, послуг та інших складників вітчизняного виробництва у собівартості товару, що є предметом закупівлі.

У встановлених Законом випадках (а саме відповідно до п.6¹ Прикінцевих та перехідних положень, якщо вартість предмета закупівлі дорівнює або перевищує 200 тис. грн) за умови проведення публічних закупівель замовник повинен здійснювати закупівлю товарів виключно, якщо їхній ступінь локалізації виробництва дорівнює чи перевищує встановлений у Законі розмір (так, у 2022 р. це 10 %, у 2023 р. – 15 %, а у 2027 р. – 35 %). Ці особливості застосовуються до закупівлі товарів, визначених у п.п. 2 цього пункту.

Враховуючи те, що основною вимогою Угоди СОТ про публічні закупівлі є недискримінація – тобто умови участі іноземних компаній повинні бути такі самі, що й вітчизняних, виникає проблемне питання суперечності норм Закону стосовно локалізації таким міжнародним зобов'язанням.

Необхідно з'ясувати, чи передбачає Угода винятки, коли сторони можуть відходити від вищезгаданих принципів, надаючи перевагу певним виробникам на основі певної ознаки, зокрема національному виробникові.

Так, ст. 16 Угоди прямо забороняє встановлення заходів з метою заохочення місцевого розвитку або покращення платіжного балансу рахунків засобами залучення вітчизняного складника (тобто надання переваги вітчизняним товарам, послугам або постачальникам). Виняток становлять лише країни, що розвиваються. Водночас ці вимоги мають використовуватися лише як кваліфікаційні вимоги, але не як критерії для укладення контракту та бути сформульованими у додатку до приєднання до угоди [2]. Однак Україна не є країною, що розвивається, тому цей виняток до неї не застосовується.

Також у ст. 23 Угода встановлює такі винятки:

1) будь-яка сторона угоди має право вживати всіх заходів, які вона вважає необхідними для захисту її істотних інтересів безпеки стосовно закупівлі зброї, боєприпасів або воєнних матеріалів, або стосовно закупівель, які є незамінним для цілей національної безпеки або національної оборони. Для застосування цього винятку жодні спеціальні підстави не передбачено;

2) не можуть вважатися порушеннями угоди заходи, що спрямовано на захист суспільної моралі, порядку або безпеки, життя чи здоров'я людей, тварин та рослин, а також інтелектуальної власності, або ті, що стосуються товарів і послуг, вироблених особами, які мають фізичні або психічні вади, філантропічними установами або є продуктами праці в'язнів [2].

Тобто преференції стосовно придбання лікарських засобів, медичних виробів, об'єктів права інтелектуальної власності та інновацій, та для підприємств інвалідів можуть закріплюватися у національному законодавстві про закупівлі без додаткових поправок до умов приєднання [2].

Закон «Про публічні закупівлі» визначає товари, до яких застосовуються вимоги стосовно ступеня локалі-

зації. Це транспортні засоби різних видів, машини, їхні запчастини, причепи, турбіни і мотори, насоси, компресори, різне обладнання тощо. Такі товари не підпадають під дію винятків відповідно до Угоди, оскільки вони не є зброєю або воєнними матеріалами, або товаром, заходи із закупівлі якого здійснюються з метою захисту суспільної моралі, порядку або безпеки, життя і здоров'я людей. Відсутні відомості чи вказівки на те, що такі закупівлі є незамінними для цілей національної безпеки або національної оборони.

Варто зазначити, що закупівля товарів, визначених у Законі, в окремих випадках може здійснюватися з метою захисту національного порядку і безпеки. У такому разі здійснення таких закупівель не буде порушувати вимоги Угоди. Однак відсутність застереження на рівні Закону, що такі закупівлі можуть здійснюватися лише в межах тих винятків, які встановлює Угода, створює ситуацію, за якої положення Закону не відповідають цьому міжнародному документу, оскільки значно розширюють можливу сферу його застосування, що в окремих випадках може виходити за межі тих винятків, які дозволено в рамках Угоди.

Отже, як визначено вище, до таких товарів не застосовуються вищенаведені винятки, тому встановлення вимог до ступеня локалізації стосовно таких товарів без застереження, що така вимога застосовується лише в разі здійснення закупівель в межах забезпечення національних інтересів та безпеки (як приклад, або в рамках інших винятків, зазначених в Угоді СОТ) не відповідає міжнародним зобов'язанням України, які вона взяла на себе, ратифікувавши цю Угоду.

Крім того, варто також визначити переваги та недоліки визначених підходів. Приєднання України до Угоди відкриває нові можливості для українських виробників, створюючи для них умови для участі у публічних закупівлях за кордоном нарівні з виробниками з інших країн. З одного боку, це стимулює розвиток національного товаровиробника та вимагає від українських компаній приведення товарів, робіт та послуг до вимог міжнародних стандартів, що може значно покращити їхню якість та підвищити конкурентоспроможність.

З іншого боку, якщо українським товаровиробникам не вдасться витримати конкуренцію, то це може призвести до того, що, по-перше, наші компанії не матимуть успіху порівняно з виробниками з інших країн. По-друге, це може призвести до того, що іноземні компанії, використовуючи відкритий доступ до нашого ринку, поступово будуть заміщати національного товаровиробника, і, як результат, національні компанії може бути витіснено (майже повністю або частково) з ринку через те, що не можуть забезпечити належну якість товарів, робіт та послуг, або ж можуть зробити це, але це обійдеться набагато дорожче. Це може не сприяти, а навпаки, перешкоджати становленню національного виробника, оскільки для його розвитку може бути потрібно час і кошти.

ВИСНОВКИ

Враховуючи вищевикладене, запровадження заходів стимулювання розвитку національного товаровиробника видаються доцільними, однак необхідно, щоб такі заходи було приведено відповідно до вимог між-

народних договорів, частиною яких є Україна, оскільки, виходячи з принципу пріоритетності норм міжнародних договорів, перевага у застосуванні повинна надаватися саме їм.

Оскільки Угоду ратифіковано Україною без закріплення будь-яких винятків, спрямованих на захист національного товаровиробника, цим суттєво обмежуються можливості уряду підтримувати національних постачальників за допомогою процедур публічних закупівель. Однак винятки, які встановлюються окремими положеннями Угоди, дають змогу застосувати ці заходи як безумовно, так і за дотримання спеціальних процедур. Так, законодавство може передбачати більш сприятливий режим для національних постачальників зброї, боєприпасів, воєнних матері-

алів або для задоволення інших потреб національної безпеки та оборони, а також стосовно лікарських засобів, медичних виробів, об'єктів права інтелектуальної власності та інновацій, підприємств інвалідів тощо.

Отже, необхідно усунути цю невідповідність на рівні законодавства, враховуючи національні інтереси та ризики, пов'язані із запровадженням тих чи інших заходів. Ситуація, за якої норми законів суперечать міжнародним зобов'язанням України, є недопустимою, тому ця проблема повинна бути вирішена. У контексті запровадження заходів із захисту національного товаровиробника важливо оцінювати ризики та економічну доцільність таких заходів. Крім того, вони не можуть порушувати принцип недискримінації, визначений в Угоді СОТ про публічні закупівлі.

Список використаних джерел

1. Журавель А.В. Особливості правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. С. 85-89. URL: dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/856/1/Особливості_правового_регулювання.pdf
2. Олєфір А. Угода про державні закупівлі СОТ: правові наслідки для України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. С. 79-84. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/3/18.pdf>
3. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. No 959-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
4. Про внесення змін до Закону України "Про публічні закупівлі" щодо створення передумов для сталого розвитку та модернізації вітчизняної промисловості: Закон України від 16 грудня 2021 року № 1977-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-20#Text>
5. Угода про державні закупівлі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_050#Text
6. Про приєднання України до Угоди про державні закупівлі: Закон України від 16 березня 2016 року № 1029-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-19#Text>

References

1. Zhuravel A.V. Features of legal regulation of foreign economic activity in Ukraine. *South Ukrainian legal journal*. 2014. pp. 85-89. URL: dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/856/1/Особливості_правового_регулювання.pdf (in Ukrainian).
2. Olefir A. WTO Agreement on Government Procurement: legal implications for Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. 2017. pp. 79-84. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/3/18.pdf> (in Ukrainian).
3. On foreign economic activity: Law of Ukraine of April 16, 1991. No 959-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (in Ukrainian).
4. On Amendments to the Law of Ukraine "On Public Procurement" to create preconditions for sustainable development and modernization of domestic industry: Law of Ukraine of December 16, 2021 No. 1977-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-20#Text> (in Ukrainian).
5. Agreement on Government Procurement. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_050#Text (in Ukrainian).
6. On Accession of Ukraine to the Agreement on Government Procurement: Law of Ukraine of 16 March 2016 No. 1029-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-19#Text> (in Ukrainian).

Anastasiia HLOBA

student, Taras Shevchenko National University of Kyiv

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4351-5042>

e-mail: anastasiia.hloba.ua@gmail.com

WTO AGREEMENT ON GOVERNMENT PROCUREMENT: PROBLEMS OF CORRELATION WITH NATIONAL LEGISLATION ON PUBLIC PROCUREMENT

Introduction. Bringing national legislation in line with the requirements of international agreements to which Ukraine is a party has been and remains an urgent problem of Ukrainian legislation. In addition to the problem of slow implementation of their provisions, in practice there are also situations when the norms of national legislation contradict the international obligations that Ukraine has assumed by ratifying the relevant agreements. The subject of research in this paper is the WTO Agreement on Government Procurement and its correlation with national legislation. Despite the fact that the issues outlined by us, namely, the correlation of the WTO Agreement on Government Procurement with the legislation of Ukraine, is extremely relevant, at the scientific level it has not been given sufficient attention.

The purpose of the paper is to compare the legal analysis of the problems related to the correlation of Ukraine's international obligations under the WTO Agreement on Government Procurement and the national legislation of Ukraine to highlight the problematic aspects and provide possible solutions.

Results. In the course of the study, the provisions of the WTO Agreement on Government Procurement were examined in detail, namely the main purpose, principles, and approaches that it expresses. The comparison with the norms of the national law on public

procurement was made and it was concluded that the provisions on localization contradict the requirements of the Agreement, namely the principles of non-discrimination and national treatment. In addition, it was found that there are no exceptions to the application of the provisions of the Agreement in relation to Ukraine.

Conclusion. In the course of the study, we came to the conclusion that the introduction of measures to stimulate the development of the national producers seems appropriate, but it is necessary that such measures do not contradict with the requirements of international treaties to which Ukraine is a party. Therefore, it is necessary to eliminate this contradiction at the level of legislation, considering national interests and risks associated with introducing certain measures. Since the Agreement was ratified by Ukraine without any exceptions aimed at protecting national producers, this significantly limits the government's ability to support national suppliers through public procurement procedures. The situation when the norms of laws contradict the international obligations of Ukraine is unacceptable, so this problem must be resolved.

Keywords: WTO Agreement on Government Procurement, localization, public procurement, non-discrimination, national treatment

Володимир Ігорович **ЦЮПРИК**

студент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Навчально-науковий інститут права)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4768-3529>

e-mail: volodymyrtsyupryk@gmail.com

ПРАВО НА ВИКЛЮЧЕННЯ НЕДОБРОСОВІСНОГО УЧАСНИКА ЗІ СКЛАДУ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ: ДОЦІЛЬНІСТЬ ЙОГО ВКЛЮЧЕННЯ У ЗАКОН УКРАЇНИ "ПРО ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ТА ДОДАТКОВОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ"

У статті розглянуто питання доцільності повернення права учасників ТОВ на виключення недобросовісного учасника з його складу. Розглянуто та досліджено ризики, що можуть бути у разі передбачення такого права у Законі України «Про ТОВ та ТДВ», а також негативні наслідки, що спричинені відсутністю такого права в учасників ТОВ станом на сьогодні. У статті запропоновано внести зміни до законодавства, що передбачатимуть можливість визначити підстави виключення учасника з ТОВ статутом.

Ключові слова: ТОВ, недобросовісний учасник, загальні збори, право учасника товариства, товариство з обмеженою відповідальністю, господарські товариства

ВСТУП

Раніше, Законом України «Про господарські товариства» встановлювалося право учасників товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) за рішенням загальних зборів виключити учасника товариства, що своїми діями шкодить його інтересам. Через численні зловживання цим правом у Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» не встановлено таке право учасників товариства. Проте відкритим залишається питання чи правильним є такий підхід і чи не породив він більше негативних наслідків ніж позитивних. Тому слід дослідити це питання і з'ясувати найбільш доцільний спосіб його вирішення.

Предметом дослідження у цій статті є право учасників ТОВ на виключення недобросовісного учасника зі складу товариства. Питання виключення учасника з ТОВ досліджувалось такими авторами як О. Климчук та Т. Христюк, О.Р. Кібенко, С.С. Кравченко, В.М. Кравчук, С.Д. Могілевський, І.В. Спасибо-Фатєєва, А.В. Смітюх та ін., які приділили значну увагу багатьом актуальним аспектам цієї проблематики. Зокрема, та ж проблема, що є предметом цього дослідження уже досліджувалася А. Шматовим та В. Ігоніним, проте ще багато аспектів цього питання не було висвітлено, і з урахуванням актуальності питання, це питання потребує подальшого дослідження.

МЕТА роботи – визначити чи доцільно у Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» встановити право учасників товариства виключити недобросовісного учасника зі складу товариства, а також визначити найбільш ефективний спосіб правового регулювання цього права у разі його встановлення у Законі.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні використано загальнонаукові методи (діалектичний, монографічний, метод синтезу та порівняння), і спеціальні методи (формально-логічний, тлумачення норм права).

РЕЗУЛЬТАТИ

На сьогодні регулювання правового статусу ТОВ здійснюється Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 р., який набрав чинності 17.06.2018 р. До набрання його чинності діяльність таких товариств регулювалася Законом України «Про господарські товариства». Цей Закон встановлював такі підстави виключення учасника з ТОВ:

- 1) невнесення частини або повністю своєї частки до статутного капіталу товариства;
- 2) систематичне невиконання або неналежне виконання обов'язків, або перешкоджання своїми діями досягненню цілей товариства (недобросовісність учасника) [1].

Рішення про виключення учасника з товариства відповідно до цих підстав могло бути прийняте учасниками, які володіють більш як 50 % від загальної кількості голосів учасників товариства.

Законом "Про товариства з додатковою та обмеженою відповідальністю" передбачено лише дві підстави для виключення учасника зі складу ТОВ, а саме: 1) невнесення вкладу під час первинного формування статутного капіталу та 2) неподання правонаступником заяви про вступ до товариства. У зв'язку з цим в українському законодавстві не залишилося чинної норми, що надавала змогу учасникам ТОВ виключити іншого учасника, на підставі невиконання чи неналежного виконання останнім своїх обов'язків перед товариством. Такий підхід законодавця породжує як позитивні, так і негативні наслідки, проте чи дійсно доцільним був такий крок і чи є необхідність "повернути" таке право учасникам ТОВ?

Механізм виключення учасника з ТОВ за невиконання ним своїх обов'язків відігравав дуже важливу роль у захисті прав учасників, оскільки надавав їм змогу без звернення до суду усунути учасника, що своїми діями шкодить інтересам товариства. Відсутність подібної норми призводить до ситуацій, що унеможливають подальше нормальне функціонування товариства. Тому цей правовий механізм був досить важливим способом вирішення конфліктних ситуацій

через виключення недобросовісного учасника. Проте його "вилучення" законодавцем теж не було безпідставним.

Ця підстава у тому вигляді, в якому її було врегульовано Законом "Про господарські товариства", призводила до зловживань нею, зокрема ця норма часто використовувалася для вилучення «неугодних» учасників, що в деяких випадках було частиною рейдерства підприємств. Підтвердженням цьому є численна судова практика, де суд встановив факт зловживання такою підставою для виключення учасника. Наприклад, такі висновки містяться у постановках Верховного Суду у справах № 926/3973/17 [3], № 909/133/18 [4], № 910/19401/17 [5], № 920/888/17 [6], № 911/2340/17 [7].

Зокрема, досить часто використовувалася схема, за якої учасника не повідомляли про проведення зборів, через що загальні збори визнавали таке невідвідування зборів порушенням обов'язків учасника, і вирішувалося питання про його виключення на цій підставі. Така ситуація мала місце у справах № 926/3973/17, № 909/133/18, № 910/19401/17.

Наприклад, Касаційний господарський суд у постанові від 25 червня 2019 р. у справі № 926/3973/17 встановив, що оскільки Позивач повідомив Товариство про зміну місця його постійного проживання 13 грудня 2016 р., суди не прийняли до уваги надані Позивачем відомості стосовно нерухомості Позивача за новою адресою та акт ПП "Ремжитлосервіс" від 01.03.2018 № 59 стосовно проживання Позивача за новою адресою з 7 липня 2012 р. Також Суди не прийняли до уваги посилання відповідача на акт від 29.08.2016, довідку від 28.02.2018 та письмові заяви свідків стосовно надсилання Позивачу чистого аркушу паперу замість повідомлення про дату, місце та порядок денний зборів, оскільки під час допиту жоден зі свідків досвідом не згадав відправника, зазначеного на поштово-конверті, в якому знаходився чистий аркуш паперу. Рішенням зборів, оформленим протоколом від 30.09.2015 № 02/16, ухвалено: виключити зі складу учасників товариства ОСОБА_2 та Позивача; прийняти до складу учасників товариства ОСОБА_3 та ОСОБА_4; затвердити статутний капітал у розмірі 76250,00 грн, що складає 10000 часток, і розподілити його між учасниками Товариства; внести зміни до прав і обов'язків, передбачених статутом Товариства та змінити місцезнаходження Товариства. У протоколі зборів стосовно причин виключення Позивача зі складу учасників Товариства зазначено, що Позивач не виконував обов'язків, передбачених пп. 4.4 та 4.5 Статуту Товариства, а саме систематично не брав участі у загальних зборах учасників, систематично не виконував та неналежно виконував обов'язки учасника Товариства, перешкоджає своїми діями досягненню цілей Товариства [3].

З приводу цього Суд у п. 34 Постанови встановив, що погоджується з висновком судів першої та апеляційної інстанції про незаконність спірного рішення зборів у частині виключення Позивача зі складу учасників Товариства, оскільки викладені в ньому обставини стосовно невиконання позивачем обов'язків, передбачених пп. 4.4 і 4.5 Статуту Товариства, не знайшли свого підтвердження згідно з наданими учасниками справи та дослідженими судами доказами.

Ця досить проста за своїм змістом справа підтверджує наскільки "легко" було зловживати, передбаченим ст.64 Закону "Про господарські товариства" правом на виключення недобросовісного учасника з ТОВ, адже будь-яке невідвідування зборів за бажанням більшості учасників ТОВ могло слугувати підставою для виключення учасника. З іншого боку, конкретно у цьому випадку Суд залишив Позов задоволеним через неправомірні дії учасників стосовно повідомлення іншого учасника пустим конвертом на нову адресу, що очевидно завідома зроблено, щоб його виключити зі складу товариства за допомогою такої "зручної" для зловживань підстави.

Суд у подібних випадках встановлював наявність порушень прав учасника, до якого безпідставно застосовано норму ст. 64 Закону. Зловживання цією підставою часто призводило до зайвого перевантаження судової системи подібними справами, адже у випадку застосування ст. 64 Закону на момент розгляду справи судом учасник вже є виключений зі складу ТОВ, і відповідно його права вже є порушеними, а Суд в такому разі має застосовувати реституцію і відновлювати уже порушене право особи, яка на момент розгляду справи вже є повністю усунутою від управління товариством. Так, у справі № 909/133/18 за час доки учасник зміг добитися відновлення судом порушеного права, інші учасники повністю змінили установчий документ та, відповідно призначили новий виконавчий орган.

З огляду на проблеми, що породжувалися під час реалізації відповідної норми, невиключення аналогічної норми до нового Закону законодавцем видається цілком логічним. Проте, як зазначають науковці В. Ігонін та А. Шматов, відсутність у новому законодавстві норм про виключення учасника звучує простір для зловживань проти добросовісного учасника товариства. Водночас простір для зловживань з'являється в недобросовісного учасника [3]. Так, за відсутності цієї норми тепер учасники товариства будуть потерпати від невиконання своїх корпоративних обов'язків недобросовісним учасником і якимось законним способом вплинути на цю ситуацію вони тепер не в змозі. Через це у науковому середовищі є досить поширеною думка, що такий механізм виключення учасника з товариства має бути передбачений Законом, а проблеми, що мали місце з подібною нормою раніше, може бути усунено через більш досконале нормативне регулювання цього питання. Такої ж думки дотримується і автор цієї статті.

Стосовно правового регулювання питання виключення недобросовісного учасника з ТОВ на підставі положень "старого" закону професор Смітюх зазначав, що підстава виключення учасника з товариства за Законом України «Про господарські товариства» є загальною і сформульована в оціночних поняттях. Виключення учасника з товариства з цієї підстави набуло у правовій реальності України якості крайнього виразу корпоративного конфлікту, такі конфлікти стали вельми поширеними і розвивалися за таким сценарієм: загальні збори приймали рішення про виключення учасника, після чого учасник часто подавав до господарського суду позовну заяву про визнання такого рішення недійсним [1].

У цьому разі вихід з цієї ситуації науковець вбачав не у виключенні такого права у товариства, а у встановленні його за іншою правовою процедурою, що передбачала розгляд “оціночних понять” і остаточне вирішення питання виключення недобросовісного учасника з ТОВ лише за рішенням суду, а не загальних зборів, як це встановлювалося у законодавстві до 2018 р. Такий підхід, на нашу думку, з одного боку, дасть змогу зменшити ризики порушення прав учасників через зловживання, які мали місце до 2018 р., проте, з іншого боку, це лише ускладнить ситуацію з навантаженням судів господарської юрисдикції в Україні. Ще одним аргументом проти такої ініціативи є довгий строк розгляду судом рішень, за який неробросовісний учасник може нанести непоправну шкоду інтересам товариства до моменту ухвалення судом остаточного рішення по справі.

Науковці Ігонін та Шматов вважають, що надання права на виключення учасника всім без винятку товариствам на рівні закону навряд чи буде доцільним через ризики зловживання таким правом. Компромісом може бути право закріпити цей механізм у статуті, якщо всі учасники (100 % голосів) бачать користь від нього. Гарантією захисту від зловживань може стати вимога про одностайне голосування як за внесення таких положень до статуту, так і за виключення учасника (у другому випадку – без урахування голосів учасника, якого виключають). Одностайне погодження звужує можливості для оскарження положень статуту та рішень про виключення, адже якщо учасник погодився на такі умови участі в товаристві, він має бути готовим до того, що за наявності обґрунтованих підстав ці умови застосують проти нього самого [2].

Ця позиція виглядає більш раціональною до застосування для розвантаження суду. З іншого боку, застосування запропонованої процедури зменшить можливість зловживань таким правом не так через досконалість такого механізму, як через складність його застосування, що фізично звужує потенційну кількість таких випадків, незалежно від того чи порушують вони права учасників ТОВ. Водночас залишається відкритим питання порушення прав учасників неробросовісним учасником у товариствах, де такої підстави не було раніше передбачено статутом, адже станом на сьогодні до компетенції суду законодавством не віднесено вирішення питання виключення учасника з ТОВ.

На нашу думку, для вирішення цієї ситуації необ-

хідно внести зміни до законодавства, що передбачатимуть можливість передбачити підстави виключення учасника з ТОВ статутом за процедурою, передбаченою науковцями В. Ігоніним та А. Шматовим, і водночас чітко визначити у Законі повноваження суду на розгляд питання про виключення учасника з ТОВ за невиконання ним своїх обов’язків у разі, якщо статутом не передбачено інший порядок виключення недобросовісного учасника.

ВИСНОВКИ

Отже, з аналізу судової практики можна зробити висновки про недосконалість правового регулювання досліджуваної підстави виключення учасника з ТОВ, що передбачалася ст. 64 Закону “Про господарські товариства”. Суд касаційної інстанції був вимушений постійно реагувати на численні зловживання цією підставою. Очевидно, що саме подібна практика призвела до відсутності такого правового механізму в українському законодавстві станом на сьогодні. З огляду на це, його повернення в українське законодавство можливе лише після комплексного аналізу можливих зловживань цим правом та напрацюванням механізмів їх стримування ще на рівні правового регулювання, а не казуального вирішення судом ситуацій, які вже виникли стосовно порушень, які вже сталися. Через це науковці-правники наполягають на необхідності повернення до правового механізму виключення учасника зі складу ТОВ на підставі його добросовісності з більш досконалим регулюванням цього питання ніж як це було в часи регулювання правового статусу ТОВ Законом України “Про господарські товариства”. На нашу думку, для вирішення цієї ситуації необхідно внести зміни до законодавства, що передбачатимуть можливість визначити підстави виключення учасника з ТОВ статутом, і водночас чітко визначити у Законі повноваження суду на розгляд питання про виключення учасника з ТОВ за невиконання ним своїх обов’язків у разі, якщо статутом не передбачено інший порядок виключення недобросовісного учасника. Такий підхід дасть змогу, з одного боку, не перевантажити судову систему України такими справами, а з іншого – не залишить поза захистом права учасників ТОВ, чий права та інтереси порушуються діями недобросовісного учасника у ТОВ, в яких статутом не передбачено можливості виключення учасника рішенням загальних зборів.

Список використаних джерел

1. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991. № 1576–XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>
2. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018. № 2275–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19>.
3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 25.06.2019 р. № 926/3973/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82711164>
4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 12.06.2019 р. № 909/133/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82401744>
5. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 17.07.2018 р. № 910/19401/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75399196>
6. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 17.04.2018 р. № 920/888/17 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73441769>
7. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 03.04.2018 р. № 911/2340/17

URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73160665>

8. Ігонін В., Шматов А. Конфлікти між учасниками ТОВ: виключення проти правила. *Офіційний веб-сайт юридичної фірми "Василь Кусіль і партнери"*. URL: <https://vkr.ua/publication/konflikti-mizh-uchasnikami-tov-viklyuchennya-proti-pravila>

9. Смітюх А. В. Підстави та порядок виключення учасника з товариств з обмеженою відповідальністю: порівняльно-правовий аспект. *Правова держава*. 2020. № 37. С.90–97.

References

1. On business partnerships: Law of Ukraine dated September 19, 1991. No. 1576–XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1576-12> (in Ukrainian).

2. On limited and additional liability companies: Law of Ukraine dated February 6, 2018. No. 2275–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19>. (in Ukrainian).

3. Resolution of the Supreme Court as part of the panel of judges of the Commercial Court of Cassation dated June 25, 2019 No. 926/3973/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82711164> (in Ukrainian).

4. Resolution of the Supreme Court as part of the panel of judges of the Commercial Court of Cassation dated June 12, 2019 No. 909/133/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82401744> (in Ukrainian).

5. Resolution of the Supreme Court as part of the panel of judges of the Commercial Court of Cassation dated July 17, 2018 No. 910/19401/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75399196> (in Ukrainian).

6. Resolution of the Supreme Court in the composition of the panel of judges of the Cassation Economic Court dated 04/17/2018 No. 920/888/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73441769> (in Ukrainian).

7. Resolution of the Supreme Court in the composition of the panel of judges of the Cassation Economic Court of 04/03/2018 No. 911/2340/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73160665> (in Ukrainian).

8. Ihonin V., Shmatov A. Conflicts between members of LLCs: the exception versus the rule. *The official website of the Vasyl Kysil and Partners law firm*. URL: <https://vkr.ua/publication/konflikti-mizh-uchasnikami-tov-viklyuchennya-proti-pravila> (in Ukrainian).

9. Smitiukh A.V. Grounds and procedure for excluding a participant from limited liability companies: comparative legal aspect. *Constitutional state*. 2020. No. 37. pp. 90–97. (in Ukrainian).

Volodymyr TSIUPRYK

student, Educational and Scientific Institute of Law of Taras Shevchenko National University of Kyiv

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4768-3529>

e-mail: volodymyrtsiupryk@gmail.com

THE RIGHT TO EXCLUDE AN DISHONEST PARTICIPANT FROM THE LIMITED LIABILITY COMPANY: THE EXPEDIENCE OF ITS INCLUSION IN THE LAW OF UKRAINE "ON LIMITED AND ADDITIONAL LIABILITY COMPANIES"

Introduction. Previously, the Law of Ukraine "On Business companies" established the right of members of a limited liability company by decision of the general meeting to exclude a member of the company whose actions harm the interests of the company. Due to numerous abuses of this right, the Law of Ukraine "On Limited and Additional Liability Companies" does not establish such a right for company participants. However, the question remains open whether this approach is correct and whether it did not lead to more negative consequences than positive ones. Therefore, it is necessary to investigate this issue and find out the most appropriate way to solve it.

The purpose of the paper is to determine whether it is expedient in the Law of Ukraine "On Limited and Additional Liability Companies" to establish the right of company members to exclude an unscrupulous member from the company, as well as to determine the most effective way of legal regulation of this right in case it is established in law.

Results. The absence of such a right provided by law for members of an LLC makes it impossible for the company to operate in the event that one of its members is unscrupulous and hinders its activity, because the members do not have a legal mechanism that would protect them in such a situation. As a result, in practice the only way in this the situation is the liquidation of the company, which has negative consequences for the economy of Ukraine. On the other hand, during the period of validity of such a provision, which gave the right to society members to exclude an unscrupulous member until 2018, there were many abuses of this right, which overloaded the court system with such cases.

Conclusion. The paper suggests amending the law to allow for the possibility of specifying the reasons for a participant's exclusion from an LLC by the statute while also making it clear that the court has the authority to consider the issue of excluding a participant from the LLC for failing to perform his duties if the statute does not provide for another method of excluding an unscrupulous participant.

Keywords: LLC, dishonest participant, general meeting, right of a participant in a company, limited liability company, business companies